

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍPRAVA ŽÁKŮ KE VSTUPU NA TRH PRÁCE

Publikace pro skupinu oborů 34

Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

PŘÍPRAVA ŽÁKŮ KE VSTUPU NA TRH PRÁCE

Publikace pro skupinu oborů 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie

Tato publikace byla vytvořena a vydána v projektu POSPOLU – Podpora spolupráce škol a firem, který je realizován v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Více informací o projektu najdete na www.projektpospolu.cz

Autorský kolektiv: PaedDr. Jiří Cikán, Vladimír Lukeš

Oponentura: PaedDr. Svatopluk Kubeš, Ing. Jan Sochůrek, Ing. Jarmila Šustrová

Editor: Mgr. Gabriela Šumavská, Mgr. Radek Hylmar

Jazyková korektura: Mgr. Aneta Stehlíková

2 Návrh obálky: Michaela Houdková

Redakce: Lucie Šnajdrová

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Weilova 1271/6, Praha 10, 102 00

Praha 2015

ISBN 978-80-7481-103-6

OBSAH

Předmluva	4
Zkušenosti školy z praxí žáků ve firmách	5
Slovo úvodem.....	5
Kompetence	5
Motivace žáků	8
Motivace žáků, kteří jsou do firem přidělováni	9
Motivace firem k poskytování míst na odborné praxe žáků.....	10
Podmínky pro praxi žáků ve firmách	11
Podmínky pro praxi žáků ve firmách, které vytváří škola.....	12
Sblížení školních osnov s produkční praxí.....	13
Komunikace s odpovědnými osobami (osoby, které bezprostředně dohlíží na žáky)	14
Smluvní zajištění odborných praxí ve firmách.....	15
Problémy, se kterými se setkávají firmy.....	16
Zkušenost žáků	17
Slovo závěrem.....	18
Praktické vyučování na středních školách v oboru vzdělání 34-41-M/01 Polygrafie	19
Slovo úvodem.....	19
Současná situace a předpoklady ke změnám.....	20
Propojení odborné školské a podnikatelské praxe	21
Profil a uplatnění absolventa, maturitní zkouška	23
Definování cílů odborného vzdělávání	23
Odborné kompetence žáků střední polygrafické školy oboru 34-41-M/01	27
Praktická realizace cílů odborného vzdělávání	32
Praktická maturitní zkouška.....	39
Provozní praxe	41
Návrh duálního systému pro střední školy oboru 34-41-M/01 Polygrafie	44
Slovo závěrem.....	47

PŘEDMLUVA

Publikace pro skupinu oborů vzdělání 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie se zřetelem k přípravě absolventů ke vstupu na trh práce zahrnuje dva pohledy na tuto problematiku: jeden z hlediska studia v oborech kategorie dosaženého vzdělání H – střední odborné vzdělání s výučním listem a L – úplné střední odborné vzdělání s odborným výcvikem a maturitou, druhý pak z hlediska přípravy žáků v oborech kategorie dosaženého vzdělání M – úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení).

Autorem prvního příspěvku **Zkušenosti školy z praxí žáků ve firmách** je Jiří Cikán, ředitel Střední školy mediální grafiky a tisku. Autorem druhého příspěvku **Praktické vyučování na středních školách v oboru vzdělání 34-41-M/01 Polygrafie** je Vladimír Lukeš, vyučující na Vyšší odborné škole grafické a Střední průmyslové škole grafické.

Potřeba většího sepětí s praxí a intenzivnější spolupráce se sociálními partnery je naléhavě zdůrazňována oběma autory.

Cílovou skupinou této publikace jsou učitelé odborných předmětů, zástupci ředitele pro praktické vyučování a další zaměstnanci školy, kteří zajišťují praktické vyučování nebo se na něm jiným způsobem podílejí. Zároveň je ale tato příručka určena i sociálním partnerům školy, resp. potenciálním zaměstnavatelům absolventů v oborech vzdělání skupiny oborů 34, protože publikace poskytuje základní vhled do sociálně-pedagogických aspektů, obsahové náplně a organizace odborného vzdělávání.

4

V první části publikace převažuje popisný přístup, aby byl čtenář rámcově obeznámen s problematikou, ve druhé části je snahou spíše analyzovat a vyvozovat optimální řešení daného problému.

ZKUŠENOSTI ŠKOLY Z PRAXÍ ŽÁKŮ VE FIRMÁCH

SLOVO ÚVODEM

Praxe ve firmě je důležitou složkou výuky, která rozvíjí celou řadu kompetencí jak obecných, tak odborných. Obě skupiny jsou mimořádně důležité a jejich rozvoj a podpora v budoucnu ovlivní uplatnění absolventa střední odborné školy na trhu práce. Není žádnou novinkou, že právě tato cílová skupina tvoří významné procento nezaměstnaných v Evropské unii, Českou republiku nevyjímaje. Média často poukazují na příčinu tohoto stavu, a tou je nedostatek praxe. Ideálním modelem je odborná praxe žáků ve firmách, ten však všude nefunguje. Přesto nedostatečná délka praxe není jedinou příčinou problematického zaměstnávání mladých lidí. Další faktory ovlivňující neúspěch při hledání zaměstnání budou popsány v kapitole „Motivace žáků“.

Obrázek 1 Práce na tiskovém ofsetovém stroji, autor: Jiří Cikán.

KOMPETENCE

Mezi nejdůležitější kompetence patří především:

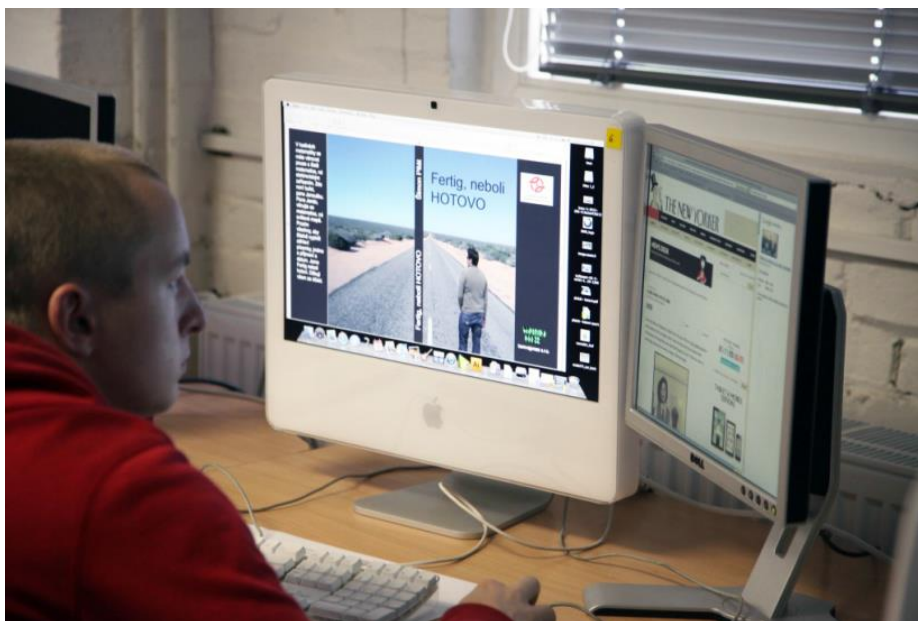
1. **Nalezení metod pro samostatné řešení problémů.** Žáci středních škol nemají tuto kompetenci rozvinutou. Základní škola ji dostatečně nebuduje, a tak je to na střední škole. Tato kompetence je pochopitelně rozvíjena i v dalších předmětech. To se ale děje – řekněme – ve „skleníkovém prostředí“. Teprve praktická výuka ve firmách má ambici tuto vlastnost nejen rozvíjet, ale především upevňovat v reálném životě produkční firmy. Žáci se setkávají se skutečnými zakázkami, skutečnými zákazníky, skutečnými problémy.
2. **Týmová spolupráce.** Třída, ve které se žák nachází při výuce ve škole, je také tým. Ale žáci zde pracují vedle sebe, nikoli spolu. Při hodinách odborného výcviku se snažíme o to, aby byl např. při výrobě školního časopisu pracovní tým tvořen žáky pod vedením pedagoga. Funguje to, ale vytrácí se odpovědnost. Žáci vnímají své role v tomto týmu, ale tuší, že pokud svému kolegovi nedodají požadovaný článek, fotografii

či korekturu včas, vlastně to zas tak velký problém není. Dotyčný kolega si maximálně bude stěžovat svému vyučujícímu. To je samozřejmě v produkčním týmu nemyslitelné.

3. **Učit se rozumět zadaným úkolům.** Každý, kdo učí ve škole, ví, že jednou zadaná instrukce nestačí. Netroufám si kvantifikovat množství instrukcí, které je třeba k tomu, aby žák pochopil a následně správně splnil nějaký úkol, ale dle mé dlouholeté praxe jsou to minimálně dvě instrukce. Žáci jsou na to nastaveni. Poprvé to nepochopím, to nevádí, můžu se zeptat jednou, dvakrát, xkrát. Praxe v externí firmě by je měla naučit, že musí stačit pouze jedna instrukce. Žáci si musí uvědomit, že vedoucí pracovníci nemají čas na to, aby instrukce opakovali několikrát.
4. **Pro plnění svých úkolů najít správné prostředky a vyhledávat informace.** Ve škole jsou tyto problémy víceméně vyřešené. Žák má přehled, kde je počítač a jaké má softwarové vybavení, kde je tiskový stroj, kde je knihárna a další pomůcky k výrobě tiskoviny. Pokud mu schází informace, tak se jednoduše zeptá vyučujícího nebo spolužáka. Do firem pak žáci odcházejí s tím, že to bude fungovat podobně. Může to tak být, ale např. v reklamní agentuře narazí na tak velké spektrum výrobků, že jen málokterá firma ho dokáže pokrýt takzvaně „in haus“, tedy v rámci svého softwarového nebo hardwarového vybavení. Žák je vystaven skutečnosti, že je třeba získávat prostředky k plnění úkolů i mimo objekt firmy. Zejména u produkční činnosti je tato kompetence nezbytnou k úspěšnému plnění úkolů.
5. **Komunikační dovednosti.** Žáci středních škol neumí mluvit. Vidíme to při zkoušení, u maturit, při předkládání žádostí atd. Přitom je to dovednost, která dokáže zachránit nejednu nepříjemnou situaci. Sebe prezentace, prezentace svých nápadů, prosazování svých názorů jsou důležité především při tzv. haló efektu. První dojem je prostě důležitý – pro zaměstnavatele, pro zákazníka, pro kolegy v týmu. Zdálo by se, že tato kompetence je školou logicky rozvíjena nejvíce. Smutnou pravdou je, že u maturity vidáme žáky, kteří mají velmi dobré prezentační schopnosti a spoléhají se především na to, že požadované vědomosti z nich dostanou zkoušející.
6. **Sociální kompetence.** Zde jde především o to, aby se žáci naučili rozpoznávat své možnosti – aby se nepřeceňovali, ani naopak zbytečně nepodceňovali. K tomu slouží především vnímání zpětných vazeb od kolegů a konfrontace těchto informací se svými vlastními představami. Budování této kompetence rozvíjí v mladém pracovníkovi pocit zodpovědnosti za všechny své kroky, které ve firmě podnikne. Nejde o to klást si vysoké cíle. Rozvoj sociálních kompetencí začíná už tím, že žák do firmy přichází včas a odchází až teprve, když jsou úkoly toho dne splněny nebo na pokyn vedoucího pracovníka. Postupně může docházet ke komplexnějším činnostem, které jsou ale vždy vykonávány s plnou zodpovědností. Důležitým faktorem je i vnímání svého vlastního hodnocení. Budoucí absolventi se musí naučit vnímat kritiku své osoby jako podnětný moment pro svůj osobní rozvoj, a nikoliv jako ponižování ze strany zkušenějších kolegů. Samozřejmě je důležitá i chvála, ale každý žák, který nastupuje na praxi do firmy, si musí uvědomit, že se s chválou bude ze začátku setkávat sporadicky. Dnešní módou mezi žáky středních škol je nechodit do školy a svou absenci omlouvat návštěvami u lékaře. Při praxi ve firmě musí změnit přístup ke svému zdraví, minimalizovat návštěvy u lékaře a celkově více o své zdraví pečovat. Mladí lidé musí dojít k poznání, že pouze zdravý pracovník je pro firmu přínosný.

7. **Kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám.** Jedná se o další velmi důležitou kompetenci, kterou mohou naši žáci získat ve firmách při praxi. Získávají představu, jak by mohli být hodnoceni po ukončení školy a co je třeba udělat pro to, aby získali slušně placenou pozici. Naučí se, jakým způsobem by se mohli ucházet o zaměstnání, a během praxe se také naučí svým právům a povinnostem, které vychází především ze zákoníku práce i dalších norem, které se promítají do zaměstnaneckého stavu. Zjišťují zde, jak funguje byznys a co vše je nutné pro to udělat. Také poznávají, co vše je třeba k rozjezdu podnikání, k jeho udržení a pozdějšímu rozvoji.

Obrázek 2 Pracoviště reprodukčního grafika, autor: Jiří Cikán.

Kromě výše uvedených kompetencí, které jsou orientovány především na obecný rozvoj dovedností, se žáci ve firmách rozvíjí i odborné kompetence. Mezi ně patří zejména:

1. **Orientace ve struktuře výroby v grafickém průmyslu.** Je to kompetence, která je v teoretické výuce rozvíjena v předmětu všeobecná polygrafie, technologie a odborný výcvik. Žáci se seznamují se všemi fázemi výroby, které se vyskytují v grafickém průmyslu. Mnohdy jsou to fáze, které se ve škole učí teoreticky a účast na jejich praktickém provádění je pro rozvoj dovedností a vědomostí žáků mimořádně důležitá. **Grafici** se seznamují s klasickými tiskovými technikami, jakými jsou dnes ofsetový tisk, flexotisk nebo knihtisk, hlubotisk, sítotisk, popřípadě se speciálními tiskovými technikami, které se vyskytují především v oblasti reklamy nebo při výrobě cenin. Stejně jako s tiskovými technikami se seznamují s dokončujícím zpracováním. Všechny výše uvedené poznatky může absolvent oboru reprodukční grafik pro média, popř. reprodukční grafik zúročit především na pozici produkčního. **Tiskaři** se naproti tomu seznamují se způsoby přípravy dat, aby tak mohli lépe reagovat na případné chyby v tisku a rozpoznat, zda chyba v tisku vznikla v přípravě dat nebo při samotném tisku. Pochopitelně i tiskař je obeznámen s procesem dokončujícího zpracování. Na pozici **knihařů** jsou žáci seznámeni alespoň v obecné rovině s fázemi přípravy dat a tisku, což je pro ně důležité, jak už bylo výše řečeno, k tomu, aby dokázali správně diagnostikovat případné chyby ve výrobě té či oné tiskoviny.

2. **Bezpečnost práce.** Žáci se naučí vnímat bezpečnost práce jako samozřejmou součást pracovního procesu. Naučí se pečovat o své zdraví i o zdraví svých spolupracovníků. Účastní se nejen vstupního školení, ale i dalších plánovaných školení. Získávají dovednosti k případnému odvrácení hrozícího nebezpečí, které by mohlo zapříčinit úraz.
3. **Odpovědnost za kvalitu práce.** Neodbyvat práci, nespokojovat se s odevzdáváním nedokončených úkolů, to je cíl této kompetence. Na sofistikovanější úrovni se žáci učí pracovat s měřicími přístroji a dokážou se, alespoň v základní rovině, orientovat v normách týkajících se kvality práce v grafickém průmyslu. Setkávají se se standardizovanými výrobními postupy, osvojují si je a uvědomují si, že právě dodržování těchto standardů vede ke kvalitním výrobkům.
4. **Ekonomické chování.** Tato kompetence učí žáky přemýšlet o nákladech souvisejících s výrobou. Doplnují si informace o materiálech a výrobních postupech, které minimalizují výrobní náklady při dodržení požadované kvality. Tato kompetence znamená plánovat výrobní proces s ohledem na povahu práce a případnou kalkulaci, která byla poskytnuta zákazníkovi. Žáci si uvědomují, že změna v postupu či změna při výběru materiálu mohou ovlivnit výslednou cenu zakázky. Učí se rovněž, že může existovat mnoho dodavatelů a je třeba si vybírat na základě ceny, avšak při dodržení deklarované kvality finálního výrobku.

Obrázek 3 Nastavení tiskové úlohy digitálního tiskového stroje, autor: Jiří Cikán.

Ve 3. nebo ve 4. ročníku mohou naši žáci v rámci předmětu odborný výcvik absolvovat praktickou výuku v produkční firmě. Škola spolupracuje s více než 50 firmami, se kterými

každoročně uzavírá smlouvu o vykonávání praxe žáků. Jedná se o firmy z celého spektra grafického průmyslu – tiskárny, grafická studia, reklamní agentury, vydavatelství a nakladatelství, popřípadě další firmy působící v oblasti grafického průmyslu. Žáci jsou do těchto firem rozdělováni dle jejich studijního zaměření i podle jejich bydliště, pokud je to možné. Akceptujeme i případy, kdy žáci přijdou se svým návrhem firmy, kde by mohli vykonávat praxi. V tomto případě si danou firmu prověříme. Zjišťujeme zejména to, zda je materiálně a personálně dostatečně vybavená, aby zde mohli žáci naplňovat kompetence vyplývající ze školního vzdělávacího programu. Pokud je vše v pořádku, je i s takovými firmami uzavřena smlouva o odborné praxi žáků naší školy. Motivace žáků, kteří si firmu vybrali sami, je svou kvalitou na vyšší úrovni, než je tomu u žáků, kteří jsou na praxe přidělováni. Má to své klady i zápory.

Klady:

1. Firmu si vybrali, protože ji doporučili rodiče či známí, a mají pocit, že budou mezi známými. To je pro mladého člověka velmi důležité, protože dnešní středoškoláci nechtějí vstupovat do neznámého, a pokud ano, tak pouze se svým kamarádem. Přináší jim to nejistotu, a to nemají rádi.
2. Výběr této firmy byl podmíněn jejím zaměřením. Může to být zajímavá činnost např. v oblasti výroby reklamy.
3. Firma je většinou umístěna v blízkosti bydliště žáka.

Zápory:

1. Přes deklarované materiální vybavení a personální zajištění se ve skutečnosti může jednat o špatně vybavenou firmu s nekompetentními pracovníky.
2. Hodnocení výkonu žáka bude zkreslené, protože vedoucím pracovníkem může být osoba v příbuzenském nebo přátelském stavu vůči žákovi. Tyto dvě skutečnosti mohou vést k mírnějšímu hodnocení, nebo dokonce k omlouvání absencí.

MOTIVACE ŽÁKŮ, KTEŘÍ JSOU DO FIREM PŘIDĚLOVÁNI

1. Očekávání nového. I když bylo výše uvedeno, že dnešní mládež se nerada ocitá v nových situacích, u některých žáků tato motivace funguje docela dobře, protože očekávají něco nového, něco, čím vybočí ze zajetého stereotypu. Je třeba poznamenat, že pro některé žáky je pozitivním momentem i to, že nebudou muset chodit do školy.
2. Touha naučit se něco nového je motivace, která by měla být na jednom z prvních míst. Není třeba dodávat, že tomu tak není, ale právě praktická výuka ve firmě by tuto motivaci mohla nastartovat.

Na začátku školního roku jsou žáci rozřazeni do firem a během prvního měsíce jsou představy o jejich fungování v produkčním prostředí konfrontovány s realitou, kterou nastoluje nový kolektiv. Tuto realitu vytváří firmy dle svého zaměření, materiálního vybavení a personálu. Obecným popisem firem, ve kterých naši žáci absolvují praxi, se text zabývá v dalších kapitolách. Žáci, kteří si firmu vybrali sami, jsou spokojeni a nestává se nám, že by firma chtěla ukončit smlouvu o zajištění praxe. Ve firmách, kam byli žáci přiděleni školou,

dochází na konci prvního měsíce, resp. během druhého měsíce k jakémusi procitnutí. Očekávání některých žáků nebývá naplněno, a tak se vrací do školy. Příčin bývá několik:

1. Mnoho firem využívá žáky jako levnou pracovní sílu k pracím, které nikdo ve firmě nechce vykonávat. Jde většinou o monotónní práci, u které se žáci začnou nudit. Začínají si vymýšlet, jak se takové práci vyhnout, a to je příčinou jejich špatného hodnocení a následného ukončení praxe.
2. Opakem jsou situace, kdy si management firmy myslí, že žáci zastanou práci jako kterýkoli jiný pracovník. Žák je pak vystaven stresové situaci, protože výsledkem takového přístupu ze strany nadřízených pracovníků je stres a následné selhání. I v těchto případech dochází k nelichotivému hodnocení žáků a následnému ukončení praxe.
3. Firmy nemají nikoho, kdo by se žákům věnoval. Po nástupu do firmy je jim sice uložen úkol, mají definovaného nadřízeného pracovníka, ale ten má svých pracovních povinností tolik, že se mladému praktikantovi nemůže věnovat. Žáci vycítí příležitost z pracoviště unikát, vedoucí pracovník nemá přehled o jejich fungování a výsledky z těchto firem neodpovídají výkonům žáků.

Z celkového počtu žáků se kvůli neúspěchu ve firmě vrací přibližně 20 % praktikujících žáků. Těm se snažíme najít nové místo anebo zůstávají na praxi ve škole. Je těžké komentovat výše uvedené číslo. Je to moc, je to přijatelné, je to málo? Příčiny je třeba hledat na obou stranách – tedy u žáků, rodiny a školy a na druhé straně u firem poskytujících praktikantská místa.

MOTIVACE FIREM K POSKYTOVÁNÍ MÍST NA ODBORNÉ PRAXE ŽÁKŮ

Každá firma si bezpochyby uvědomuje, že výchova nových pracovníků je důležitá. Bohužel je to mnohdy pouze deklarováno, ale ve skutečnosti se jim do této oblasti moc investovat nechce. Je to pro ně nejistá investice s dlouhodobým efektem, ke které je nikdo a nic nemotivuje. Mají pocit, že je praktikanti zdržují. Nejednou jsme se setkali s názorem, že bychom jim za dohled nad žákem měli platit. Částečně mají pravdu. Pokud se žáci přímo nepodílí na produkci, nemají nárok na peněžní odměnu, takže mzdové náklady v tomto případě odpadají. Ale pokud firma určí pracovníka pro dohled nad žáky, její argument je, a je to argument na místě, že se dotyčný pracovník nemůže věnovat práci pro firmu, a tedy dochází ke ztrátám, které by jim měly být refundovány. Řada firem se zdráhá podepsat smlouvu o praxi, pokud je v jednom z článků uvedeno, že žáci budou dostávat za svou práci mzdu. I přes výše uvedené se většina námi oslovených firem staví k praxi našich žáků pozitivně a jsou ochotné se školou podepsat smlouvu. Dle přibližně 20letých zkušeností by se motivace jednotlivých firem z pohledu zajišťování praxí pro žáky střední školy dala zevšeobecnit v následujících bodech:

1. Firma má zájem o nové pracovníky a toto je příležitost si bez velkých nákladů nějaké vychovat.
2. Po deklarovaném zájmu o výchovu nových pracovníků jsou žáci využíváni jako levná pracovní síla.

3. Firma slíbila vytvořit místo praktikanta s předpokladem, že vyplní prázdnou pozici po pracovníkovi, který jim právě chybí.
4. Smlouvu o praxi podepíše firma především proto, že má nějakou vazbu na školu a její pracovníky (management firmy se zná osobně s pracovníky školy).

PODMÍNKY PRO PRAXI ŽÁKŮ VE FIRMÁCH

Je logické, že podmínky ve velké reklamní agentuře budou rozdílné od malého grafického studia čítajícího tři osoby nebo malé rodinné tiskárny. Nejde jen o materiální zázemí, ale především o nastavení pracovního kolektivu. Ve větších firmách, především v zahraničních nebo ve firmách, které jsou certifikovány dle ISO norem, jsou pro žáky podmínky náročnější, protože se setkávají s konkurenčním prostředím, které pro ně může být stresující. Naproti tomu v malém kolektivu zpravidla panuje kamarádká nálada a začlenění do kolektivu může být pro žáka rychlejší a méně stresující, i když vybavení může být zastaralé a nevyhovující.

Obrázek 4 Práce na knihařské řezačce, autor: Jiří Cikán.

Firmy, kde vykonávají naši žáci praxi, by se mohly zařadit do tří skupin:

1. Firmy mají o žáky zájem. Je u nich určena osoba, která se o žáky stará. Žáci se v těchto firmách postupně zapojují do výrobního procesu a velmi často se po maturitě nebo po vyučení stávají stálými pracovníky. Hodnocení žáků z těchto firem přichází v požadovaných intervalech a je objektivní.
2. Firmy deklarují zájem o žáky, mají určenou osobu, která by se o žáky měla starat. Žáci se zapojují do výrobního procesu, ale je na nich, zda jejich participace na výrobě bude pravidelná a dlouhodobější, protože jejich přímý nadřazený je příliš zaneprázdněn výrobními úkoly. Hodnocení z těchto firem často vázne a musíme je urgovat.

3. Do této skupiny patří firmy, které spolupráci slíbily některému z pracovníků školy ze známosti, ale v podstatě je jim lhostejné, zda mají na pracovišti praktikanta či nikoliv. Zapojení do pracovního procesu u této firmy je obdobné jako ve firmě č. 2. Spolupráce s tímto typem firem je obtížná, protože nám nedodávají hodnocení žáků. A pokud jej dodají, o objektivitě hodnocení můžeme pochybovat.

PODMÍNKY PRO PRAXI ŽÁKŮ VE FIRMÁCH, KTERÉ VYTVÁŘÍ ŠKOLA

Teorie

Škola je součástí Školské skupiny při Svazu polygrafických podnikatelů a z tohoto titulu splňuje materiální vybavení, které zaručuje, že před nástupem na praxi budou žáci seznámeni, alespoň v základní konfiguraci, se všemi výrobními pomůckami – přístroji, stroji i softwarem, které jsou dnes běžně využívány v produkčních firmách. Všichni žáci naší školy se v rámci předmětu Všeobecná polygrafie seznamují s kompletním výrobním procesem pro všechny dnes známé tiskové techniky, které se v grafickém průmyslu používají. Probírají technologické postupy, materiálové náklady pro danou tiskovou techniku a učí se sestavovat cenu pro zákazníka.

Odborný výcvik

Obrázek 5 Práce na knihařské řezačce, autor: Jiří Cikán.

V předmětu Odborný výcvik se žáci v praxi seznamují s výše uvedeným. Reprodukční grafici jedenkrát za pololetí pracují jeden týden v tiskárně a jeden týden v knihárně, aby se v praxi seznámili s celým výrobním procesem. Žáci oboru Reprodukční grafik/Reprodukční grafik pro média pracují od prvního ročníku na počítačích třídy PC i Mac se softwarem, který je standardem ve většině firem zabývajících se tvorbou grafiky. Kromě toho mají k dispozici

kompletní workflow (výrobní postup) pro přípravu tiskových dat, včetně zařízení CtP (zařízení pro výrobu tiskových ofsetových desek). Od roku 2013 navíc škola disponuje produkčním digitálním tiskovým strojem. Žáci oboru Tiskař mají k dispozici dva jednobarvé stroje, jeden příklop a pětibarvý ofsetový stroj ve formátu A2, který je online napojený na pracoviště výroby tiskových desek. Samozřejmou výbavou tiskařů je denzitometr. Knihaři jsou vybaveni, kromě pomůcek pro ruční knihařinu, dvěma řezačkami papíru, linkou na výrobu vazby V1 a linkou na výrobu vazby V2. Co se týče personálního zajištění, můžeme konstatovat, že většina vyučujících předmětu Odborný výcvik jsou pracovníci, kteří v minulosti pracovali v produkčních firmách na různých pozicích dle svého oboru, který vystudovali.

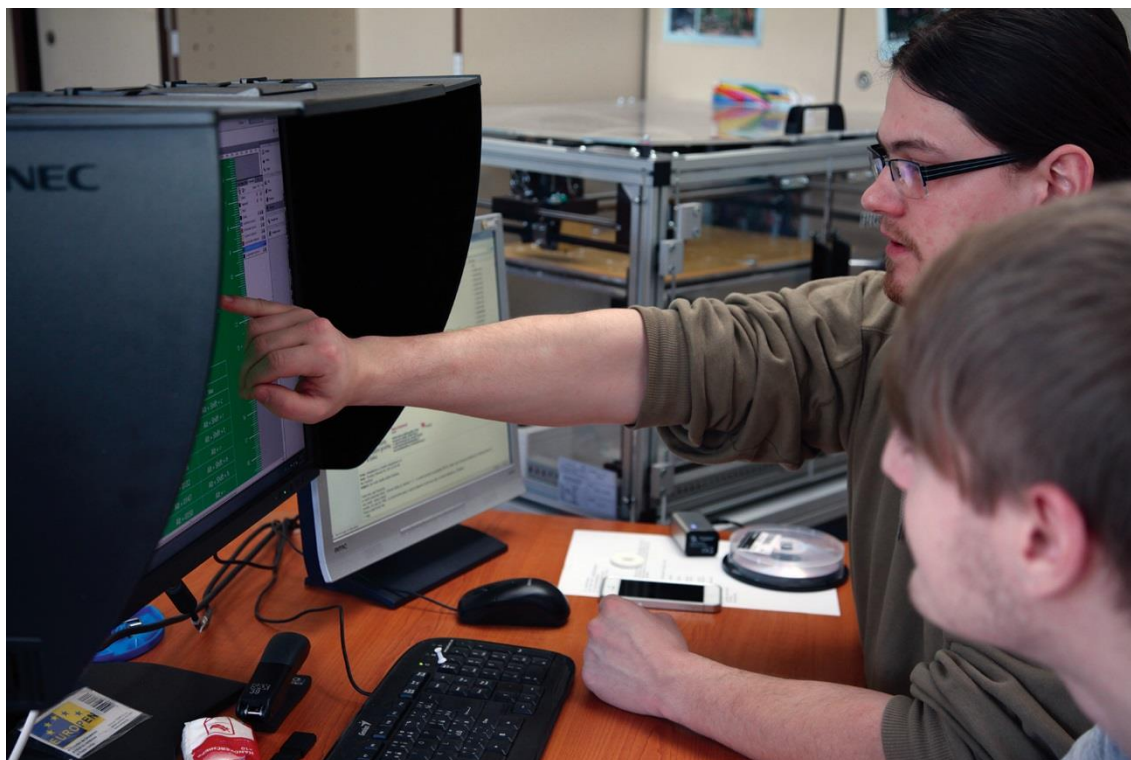
Exkurze

Exkurze jsou důležitou složkou výuky, velkou měrou přispívají k prohloubení poznatků z teoretické výuky a samozřejmě jsou velkým přínosem pro žáky, kteří se připravují na praxi do firem. Žáci se účastní návštěv především ve velkých tiskárnách, jako je např. Mafra Praha, Obchodní tiskárny Kolín nebo firma Astron Print, která je orientovaná především na reklamní tisk.

Přednášky

Přednášky jsou zajímavým doplněním výuky. Do školy zveme odborníky, kteří žákům přednáší témata z oblasti grafického průmyslu, která se týkají především moderních trendů.

SBLÍŽENÍ ŠKOLNÍCH OSNOV S PRODUKČNÍ PRAXÍ

Obrázek 6 Kontrola elektronických tiskových dat, autor: Jiří Cikán.

Základním dokumentem pro výuku na střední škole je rámcový vzdělávací program, který je školou rozpracován do školního vzdělávacího programu, v rámci něhož si každý vyučující tvoří své přípravy na konkrétní hodinu. Snahou školy je, aby školní vzdělávací program byl aktualizován v souladu se současnými trendy jednotlivých fází výroby v grafickém průmyslu. Aby byli učitelé schopni udržet krok s produkčním prostředím, účastní se, stejně jako žáci, exkurzí ve firmách, přednášek, návštěv veletrhů, popřípadě dnů otevřených dveří, na které zvou žáky a učitele firmy prodávající technologie. Pro podporu aktualizace učebních osnov získává škola pravidelně firemní materiály výrobců a další kvalitní podporou jsou odborné časopisy, které škola odebírá. Za mimořádně důležitý považujeme osobní kontakt se zástupci firem, ale jde spíše o jednotlivá setkání. Kromě několika pokusů se zatím nedaří zorganizovat schůzku, kde by se sešlo více firem a debatovalo se na téma sblížení školních osnov s produkční praxí. Přes všechny uvedené možnosti, jak aktualizovat osnovy, to nejde tak, jak bychom si představovali. K aktualizaci školního vzdělávacího programu dochází vždy na začátku školního roku, a tak se může stát, že některé změny mohou být nasazeny až s ročním zdržením.

Jaká je realita ve firmách?

Ke každé smlouvě o zajištění praxe je přiložena jako povinná příloha i osnova předmětu odborný výcvik. V ideálním případě by měla být tato osnova naplněna. Nemá smysl se rozepisovat o tom, že v praxi to tak není. Jak bylo popisováno v předešlých kapitolách, přistupují firmy k praxi žáků různě. Ale bylo by naivní si myslet, že i v těch kvalitních, kde o žáky opravdu pečují, jsou naše osnovy realizovány stoprocentně. Znamená to, že tím bude kvalita výuky trpět? Znamená to zrušit praxe ve firmách a raději organizovat odborný výcvik pro vyšší ročníky ve škole? To rozhodně ne! Vždyť ani po skončení školy se absolvent nesetká se všemi jevy, které popisují učební osnovy. V reklamní agentuře bude kladen důraz na kreativitu a případný zlom stránek, stejně jako ve vydavatelstvích a nakladatelstvích, kde bude navíc ještě akcentována sazba textu. V grafických (DTP) studiích, která jsou zaměřena především na přípravu dat pro tiskárny, bude kladen důraz na kontrolu a následné zpracování dat pro tisk atd. U tiskařů je odchylka od učebních osnov ještě markantnější. Většina tiskáren v České republice disponuje pouze ofsetovou archivou technologií. Rotační ofsetový tisk najdeme pouze v několika velkých tiskárnách zaměřených na výrobu novin nebo časopisů. Další tiskovou technikou, která se nevyskytuje tak často, je flexotisk. Tato technologie se vyskytuje v Praze a okolí v celkem asi pěti firmách. Hlubotisk je především pro obalový průmysl velmi důležitá tisková technika, ale tu najdeme v naší republice jen na třech místech. Trochu specifické postavení má sítotisk a tamponový tisk. To jsou techniky využívané především v reklamě a poněkud vybočují z výše uvedených tiskových technik.

KOMUNIKACE S ODPOVĚDNÝMI OSOBAMI (OSOBY, KTERÉ BEZPROSTŘEDNĚ DOHLÍŽÍ NA ŽÁKY)

Ve škole je kontaktní osobou pro komunikaci s firmami vedoucí mistr odborné výchovy. Ve firmách jsou odpovědnými osobami většinou vedoucí pracovníci. V malé firmě to může být majitel, popř. jednatel, ve větších to bývá vedoucí nějakého úseku. Odpovědná osoba ve firmě má za úkol zadat praktikantovi práci, kontrolovat ho při vykonávání pracovních činností a především jeho praxi hodnotit, což by měla na konci každého měsíce vyjádřit

známkou v rámci středoškolské škály hodnocení, tzn. od výborné až po nedostatečnou. Úroveň komunikace ovlivňuje hodnocení firmy, které bylo popsáno výše. Většina odpovědných osob funguje dobře. Jejich hodnocení je pravidelné a my doufáme, že i objektivní. Bohužel máme i několik firem, z nichž se nám nedaří dostávat hodnocení v pravidelných intervalech a o jejichž objektivitě někdy pochybujeme. Toto nám působí problémy především v pololetí nebo na konci školního roku, protože pak nemáme dostatek podkladů ke klasifikování žáka z předmětu odborný výcvik. Pro záznam praxe má každý žák svůj deník praktické výuky, do kterého zaznamenává odpovědná osoba ve firmě docházku, denní činnost a na konci měsíce známku. Při nástupu na praxi je každý žák povinen předložit tento deník odpovědné osobě a jedenkrát za měsíc jej předložit ke kontrole ve škole.

SMLUVNÍ ZAJIŠTĚNÍ ODBORNÝCH PRAXÍ VE FIRMÁCH

Praktická výuka ve firmách je zajišťována smluvně v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb. Zejména v souladu s § 65 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb. se praktické vyučování žáků střední školy uskutečňuje:

- ve školách,
- ve školských zařízeních,
- na pracovištích fyzických nebo právnických osob, které mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání a uzavřely se školou smlouvu o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání (dále jen „jiná osoba“).

15

Náležitosti smlouvy podle § 65 odst. 2 jsou stanoveny v § 12 vyhlášky č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři. Žák nebo student vykonává praktické vyučování nebo odbornou praxi u jiné osoby jednak v právním vztahu k právnické osobě vykonávající činnost školy založeném rozhodnutím o přijetí ke vzdělávání, jednak ve zvláštním právním vztahu k jiné osobě. Právní vztah žáka k jiné osobě vzniká přímo ze zákona č. 561/2004 Sb. na základě souběžného působení těchto právních skutečností:

- účinná smlouva podle § 65 odst. 2, popř. § 96 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.,
- povinnost žáka nebo studenta vykonávat praktické vyučování nebo odbornou praxi u konkrétní jiné osoby uložena mu právnickou osobou vykonávající činnost školy.

PROBLÉMY, SE KTERÝMI SE SETKÁVAJÍ FIRMY

Obrázek 7 Nastavení linky pro výrobu vazby V1, autor: Jiří Cikán.

16

Tyto poznatky byly získány pohovory se zodpovědnými osobami jednotlivých firem. Hlavním problémem je především sama osobnost současného teenagera. Osobnost mladých lidí disponuje celou řadou skvělých schopností, jako je např. rychlá adaptace na nové technologie, schopnost rychle získávat informace aj. Na druhou stranu je zde bohužel několik negativních vlastností, které ovlivňují vnímání jejich působení ve firmách.

1. Mezi nejvýraznější patří **nechuť pracovat**. To se projevuje tak, že žáci nedodělají zadanou práci nebo ji realizují nedbale. Zvýšený tlak ze strany odpovědné osoby pak praktikanti řeší únikem do nemoci. To je asi nejčastější stížnost, kterou slyšíme: že žáci nedochází na praxi a svou nepřítomnost omlouvají návštěvou lékaře nebo nemocí.
2. „**Žáci nic neumí**“. To je další nejčastější výtku, se kterou se setkáváme. Za první dva roky studia absolvují žáci 448 hodin odborného výcviku. To je přibližně 11 specializovaných kurzů zaměřených na předtiskovou přípravu, tisk a dokončující zpracování. Vše na zařízeních a softwaru, který je kompatibilní s produkční sférou. Jak je tedy možné, že žáci nic neumí? Vysvětlením může být prostředí. Zatímco škola vytváří něco jako skleníkové prostředí, po konfrontaci žákových znalostí ve firmě jeho naučené postupy kolabují, protože ve škole zažíval především situace, které jsou vzorové, bezkonfliktní. V současném produkčním prostředí grafického průmyslu se žáci v podstatě se vzorovou situací neseťkají. Jde o to, že žák zná základy ovládání hardwaru nebo softwaru, ale obvykle se těžko vyrovnává se situací, která je odlišná od jeho zaběhnutých dovedností. Přitom by stačilo pouhé naznačení nebo pomoc při prvním kroku, aby vědomosti začaly žákovi zapadat do sebe.

3. **„Žáci neznají polygrafickou výrobu“.** Tato výtká se týká především grafiků. Jde o to, že mnozí grafici nevědí, co se s jejich prací děje v další fázi polygrafické výroby – v tisku a v dokončujícím zpracování. Tyto vědomosti vyžadují zejména reklamní agentury, kde naši žáci praktikují v produkčních odděleních, která přímo vyžadují znalosti napříč polygrafickou výrobou. Přestože jsme si toho vědomi a především grafiky pravidelně posíláme do naší školní tiskárny, popř. knihárny, aby zde získali zkušenosti, bohužel se s výše uvedenou výtkou setkáváme neustále.

ZKUŠENOST ŽÁKŮ

Pro větší autentičnost zkušeností z praxí uvádím deset krátkých příběhů z praxí našich žáků.

1. Jakub

Tiskař, který absolvoval praxi v tiskárně disponující unikátním strojem pro potisk velkých archů papíru. V této tiskárně fungoval velmi dobře a vypadalo to, že po ukončení školy zůstane jako zaměstnanec. Firma však začala mít finanční potíže a musela snižovat počty zaměstnanců. Jakub tedy zaměstnaneckou smlouvu nedostal a v současné době je zaměstnán jako řidič u firmy Datart.

2. Roman

Grafik působící na praxi ve firmě orientované na digitální tisk. Velmi rychle se zapracoval a jeho hodnocení bylo dobré. Firma však musela ukončit činnost a on byl přemístěn do společnosti, která připravuje tiskové podklady pro flexotisk. I zde se zapracoval velmi rychle a po ukončení studia zde zůstal jako zaměstnanec. Dnes je v jiné firmě na pozici vedoucího oddělení pro přípravu tiskových dat.

3. Tereza

Grafická praktikující ve firmě specializované na fotobanky. Jejím úkolem zde byla především práce ve Photoshopu, ve kterém upravovala fotografie a pak je tematicky třídila do složek. Jednoho dne nestihla připravit požadované fotografie a její vedoucí jí vynadala před ostatními pracovníky. Tereza přišla s pláčem, že už do této firmy nechce chodit. V současné době je na praxi ve škole.

4. František

Tiskař, který chodil na praxi do firmy orientující se na rotační tisk. František se vyučil a dodělal si maturitní nástavbu. Do firmy se vrátil, ale tentokrát již na pozici technologa. Protože měl velmi dobré výsledky, vypracoval se až na pozici asistenta generálního ředitele.

5. Aleš

Tiskař na praxi v tiskárně na výrobu novin. Ve čtyřčlenné osádce velké rotačky se brzy vypracoval na pozici druhého tiskaře. Bohužel se stalo to, že během přípravy rotačky před tiskem regionálního deníku špatně instaloval tiskové desky, a než byla chyba odhalena, vyprodukovala tiskárna více než polovinu zmetků z celého nákladu. I když je kontrolou tiskových podkladů pověřen jiný pracovník, Aleš musel z tiskárny odejít. V současné době pracuje ve firmě svého otce, která s grafickým průmyslem nemá nic společného.

6. **Filip**

Grafik, který absolvoval praxi ve firmě zaměřené na vývoj a provozování e-shopů. I když ve škole patřil spíše mezi slabší žáky, dokonce jednou propadl, dnes pracuje v téže firmě na pozici programátora a designera e-shopů.

7. **Sabina**

Grafička, která byla po celou dobu premiantkou školy. Praxi absolvovala ve dvou firmách, vždy s velmi dobrými výsledky. Pokaždé s ní počítali jako s budoucím zaměstnancem. Nabídku ignorovala a po maturitě začala studovat policejní akademii.

8. **Kateřina**

Grafička působící ve velkém mezinárodním nakladatelství v kreativním oddělení. Zde má velmi dobré výsledky a její návrhy byly několikrát použity v časopisech, které vydavatelství tiskne. S největší pravděpodobností získá zaměstnaneckou smlouvu.

9. **Martin**

Tiskař, který absolvoval praxi v tiskárně zaměřené na výrobu obalů. Pracoval zde na flexotiskovém stroji. Zpočátku se zdálo, že s ním budou spokojeni. Ale přibližně po třech měsících jsme z firmy obdrželi zprávu, že Martin nechodí do práce s tím, že často navštěvuje lékaře nebo je nemocný, popřípadě omlouvá svou nepřítomnost rodinnými důvody. Z firmy musel odejít a praxi dokončil ve škole. V současné době studuje maturitní nástavbu.

10. **Vítek**

To nejlepší na konec. Vítek je grafik, který byl na praxi v grafickém studiu specializovaném na design sportovních předmětů. Mezi jejich zákazníky patří mj. i firma Sporten (na lyžích Sporten vyhrál Aleš Valenta olympiádu v r. 2002 v akrobatickém lyžování). Po maturitě zkusil Vítek studium žurnalistiky, ale tam ho to nebavilo, a tak po prvním semestru školu ukončil a odcestoval do Londýna. Zde obcházel grafická studia a žádal je o práci. Nakonec se uchytil ve studiu Vitamins Design, kde nejdříve pracoval zadarmo, ale po několika měsících obdržel zaměstnaneckou smlouvu. V současné době je zpátky v České republice a studuje grafický design na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v ateliéru prof. Vaňka.

Výše uvedené příběhy byly nashromážděny v posledních 10 letech.

SLOVO ZÁVĚREM

Z výše uvedeného textu vyplývá jednoznačný závěr: ne prospěch, ne chování, ne rodinné zázemí, ale motivace je určujícím faktorem, který definuje úspěšnost či neúspěšnost žáků na praxích ve firmách. A také motivace firem k vytváření míst pro praktikanty z odborných škol je patrně nejdůležitějším faktorem pro kvalitní praxi žáků. Pokud projekt Pospolu dokáže podnítit produkční sféru k větší aktivitě při práci s mládeží, bude to velké plus pro budoucí úspěšnou zaměstnatelnost mladých absolventů středních odborných škol.

PRAKTICKÉ VYUČOVÁNÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH V OBORU VZDĚLÁNÍ 34-41-M/01 POLYGRAFIE

SLOVO ÚVODEM

V celém období po listopadové revoluci jsou vyhledávány stále nové přístupy a metody, jak vzbudit zájem podniků o vzdělávání perspektivních mladých odborníků. Představa, že neviditelná ruka trhu nějak zázračně vyřeší problém nedostatečného doplňování nových pracovníků, se nevyplnila. Na jedné straně si klademe otázku, jak v rámci získávání teoretických vědomostí, ale hlavně praktických dovedností během studia docílit, aby každý člověk usilovně a poctivě pracoval a firmy a celá společnost vzkvétaly? O to se snažily a stále snaží školské reformy, které se postupně promítají do řady inspirativních myšlenek v rámcových vzdělávacích programech (RVP). Ty mají reflexi v průběžně revidovaných školních vzdělávacích programech (ŠVP) ve spolupráci především se Svazem polygrafických podnikatelů (SPP). Na straně druhé sledujeme paradoxní odtržení jiných polygrafických subjektů od problémů vzdělávání. To se projevuje ve vlažném zájmu o to, jaké možnosti jsou nabízeny pro odbornou přípravu nových kádrů. Na rozdíl od nedávné minulosti se jedná nyní o malý zájem spolupodílet se přímou formou na vzdělávání nových kádrů a bohužel je v současné době mizivá i nepřímá spolupráce například ve formě materiální podpory praktického vyučování. Proto se nyní pohybujeme v jakémsi bludném kruhu, rozetnout jej znamená navrhnout, jak tuto situaci rychle změnit ve prospěch škol, podniků i absolventů odborných středních škol.

19

V současné době je zřejmá snaha analyzovat příčiny nezdarů při realizaci primárního cíle vzdělávání: zajistit plynulý přechod mladých absolventů škol do praxe. Do tohoto zkoumání se zapojují všichni, kdo mají zájem změnit stav, který nazýváme zhruba jako „malá uplatnitelnost absolventů škol v praxi“. Zapojují se ministerstva, zaměstnavatelské svazy, samotné školy.

Klade se důraz na propracovanost školních vzdělávacích programů při skloubení teoretických vědomostí a praktických dovedností. Klade se důraz na moderní metodické a pedagogické postupy. Klade se důraz na silnější sepětí škol se sociálními partnery v níže zmíněných oborech. Chtěli bychom, aby se naše očekávání s výstupy vzdělávání naplňovala více než jen minimálně. Proto je třeba obecně pojmenovat postupy a jejich výsledky. Je nutno poznamenat, že zájem podnikatelů, vedoucích pracovníků, ale také širokých vrstev obyvatelstva se stále více obrací k mnohokrát v minulosti v praxi osvědčeným metodám vzdělávání, filozofickým i sociologickým aspektům těchto metod. Je nutno zjistit, zda je položen věcný, praktický i legislativní rámec k těmto změnám.

V příspěvku budeme hovořit především o oborech vzdělání kategorie M – úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení). Dále se budeme zmiňovat o oborech vzdělání kategorie H – střední odborné vzdělání s výučním listem a L – úplné střední odborné vzdělání s odborným výcvikem a maturitou.

Pokusíme se na příkladech praktického vyučování v odborných předmětech na úrovni střední školy oboru vzdělání 34-41-M/01 Polygrafie ukázat snahu o podporu kompetencí žáků pro reálnou praxi. Absolvent by se měl uplatnit ve výrobním, technickém,

technologickém, ekonomickém a obchodním úseku polygrafických podniků, ve vydavatelstvích, reprodukčních studiích, komunikačních agenturách a DTP studiích.

SOUČASNÁ SITUACE A PŘEDPOKLADY KE ZMĚNÁM

Jako teoretické východisko pro koncipování struktury cílů středního vzdělávání byl použit známý a respektovaný koncept čtyř cílů vzdělávání pro 21. století. V rámci kompetencí k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám je v RVP pro polygrafii pojmenován jeden z cílů takto: *„Vzdělávání směřuje k tomu, aby absolventi byli schopni optimálně využívat svých osobnostních a odborných předpokladů pro úspěšné uplatnění ve světě práce, pro budování a rozvoj své profesní kariéry a s tím související potřebu celoživotního učení...“*.

Na vybraných odborných kompetencích popsanych v ŠVP¹ oboru 34-41-M/01 Polygrafie lze vysvětlit a popsat, jak tohoto cíle dosáhnout, jak spolupracovat se zaměstnavateli na jeho obsahu ku prospěchu obou stran. V první řadě je však nutné definovat „kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám“.

Důležitým prvkem je odpovědný postoj k vlastní profesní budoucnosti, a tedy i vzdělávání. Jak se projevuje v praxi polygrafické střední školy? Zatímco v dřívějším období bylo možné vysledovat zájem o polygrafické profese, ať již díky povědomí o elitním průmyslovém oboru nebo díky poznatkům zděděným po rodičích, kteří v polygrafii pracují, je dnes situace diametrálně odlišná. V současné době převládá většina uchazečů o studium oboru Polygrafie na střední škole v něm vidí pouze cestu k získání maturitního vysvědčení. Jiná dosti velká část chápe studium polygrafických oborů jako možnost uplatnění pouze v současně populárním oboru grafik. Uchazeči, kteří neuspěli v náročné přijímací zkoušce oboru navrhování a tvorby s názvem „Grafický design“, kde se předpokládá prokázání výtvarného talentu, nebo se jí obávají, chápou studium polygrafického oboru jako přestupní stanici k vyšším „uměleckým“ metám. Lidově řečeno: nikomu z těchto uchazečů a jejich rodičů se nelíbí představa, která je, nikdo neví proč, vytvářena okolo řemeslných polygrafických oborů, tedy oborů takzvaně „montérkových“. K tomu přispívá situace, že jen malá část uchazečů o studium, jak vyplývá z průzkumů, má skutečný zájem o náš polygrafický obor.

To odpovídá zhruba celospolečenské situaci, sociálnímu začlenění mladých lidí na trhu práce a obecnému pohledu na rukodělnou práci. Tento pohled na svět práce podporuje také celková současná populační situace. Podle názoru odborníků jsme teprve na počátku populačního propadu. Bude hůř. Ještě před několika lety bylo o jednu třetinu více žáků přecházejících ze základních škol v ročníku než dnes a za pět let jich bude ani ne devadesát tisíc. Bude trvat skoro patnáct let, než se vrátíme alespoň ke stavu okolo roku 2000. S tím souvisí současný trend, že všichni, kdo vycházejí ze základních škol, chtějí studovat, ne pracovat. Vzhledem k nouzi o žáky a takzvaným normativům přidělovaným na žáka, které v současné době prosazuje MŠMT, jsou přijímáni na maturitní obory žáci s katastrofálním prospěchovým průměrem ze základních škol, který by dříve stačil sotva k přijetí na

¹ Školní vzdělávací program (ŠVP) je učební dokument, který tvoří každá střední škola v České republice, aby realizovala požadavky rámcového vzdělávacího programu (RVP) pro daný obor vzdělání. Legislativně je zakotven v zákoně číslo 561/2004 Sb. (školský zákon).

učňovskou školu. A to bez přijímacích řízení. To se pak nezadržitelně podepisuje na úrovni a výsledcích vzdělávání. MŠMT (rok 2014) se podle svých vyjádření ve sdělovacích prostředcích podivuje nad klesající úrovní prospěchu u maturitních zkoušek a stoupajícím procentem žáků, kteří maturitní zkoušky na všech úrovních škol (zejména v matematice a jazyce českém) nevykonali úspěšně. V oborech úzce specializovaných jako polygrafie to nedopadlo o mnoho lépe. Všechny tyto problémy se nutně projevují v počtech i odborné úrovni absolventů před nástupem do prvního zaměstnání. A další věc: populační propad se neprojevuje v některých oborech (všeobecných a humanitních, avšak nepoužitelných na trhu práce), ale v oborech technických. Očekává se tedy velká nouze o absolventy a vyučence v technických oborech. V polygrafii máme stále ještě mnoho vynikajících techniků a řemeslníků, to ale není situace na věčné časy. Postupně odcházejí do důchodů a noví nepřicházejí.

Názor, že je nepoměrně lehčí získat úplné středoškolské vzdělání (extrémně je dnes možné jej zakoupit bez nutnosti docházet ke studiu), je názorem populace napříč všemi sociálními skupinami. Již takto nepřehlednou situaci doplňují a podporují vysoké školy nabídkou volných míst v některých studijních oborech (opět převážně všeobecných a humanitních), opět mnohdy bez přijímacích zkoušek a opět chrlících absolventy, kteří velmi těžko získávají uplatnění na trhu práce.

To je v příkrém rozporu s dalším atributem této základní kompetence a také s požadavky sociálního začlenění, a sice mít přehled o možnostech uplatnění na trhu práce v daném oboru, cílevědomě a zodpovědně rozhodovat o své budoucí profesní a vzdělávací dráze. Nelze opomenout také to, že s touto výše zmíněnou životní filozofií vyrůstají nyní mladí lidé v rodinách, na základních školách i ve svých komunitách. Je škoda, že tyto současné náhledy na životní realitu jsou také v rozporu s uměním vyhledávat a posuzovat podnikatelské příležitosti v souladu s realitou tržního prostředí, svými předpoklady a dalšími možnostmi.

Existuje nějaká cesta, jak tuto situaci změnit? Ano, určitě existuje. Je to právě cesta rozšíření provozních praxí, tak aby žáci oboru vzdělání kategorie M střední polygrafické školy zjistili přímo v praxi, jak jsou zajímavé a v tiskárenském provozu potřebné profese středního managementu zakázek (technolog, kalkulant, dispečer výroby a další). Rovněž současné poznatky firemních workflow a s tím spojená automatizace výroby vyžadují odborníky ve vedení cechů: předtiskové přípravy, tisku i dokončovací výroby. To opět podporuje myšlenku znovuzavedení neznámo proč opuštěného „duálního systému“ ve vzdělávání středoškolsky vzdělaných kádřů.

PROPOJENÍ ODBORNÉ ŠKOLSKÉ A PODNIKATELSKÉ PRAXE

Nedílnou součástí a předpokladem úspěšného a hlavně pro studenty přínosného praktického vyučování je úzké sepětí škol a odborných učitelů se všemi sociálními partnery, větší vzájemné propojení odborné školské a podnikatelské praxe. Ze strany polygrafických škol si v tomto směru nemůžeme na nedostatek zájmu stěžovat. Podnikatelská praxe, především prostřednictvím SPP, tyto aktivity vítá a podporuje, polygrafické firmy se však v některých případech staví k tomuto záměru rezervovaně z celkem pochopitelných důvodů. Uvnitř firem musí být pro stáže učitelů ve výrobní praxi vytvořeny podmínky:

pravidla stáží a jejich financování. Jinak jsou stáže odborných učitelů pro jejich provoz zdržující přítěží a dokonce brzdy jejich byznysu.

První vlaštovkou, zatím nepřímo otevírající obzor možností pro školské potřeby, se zdá být projekt Fondu dalšího vzdělávání (FDV), což je příspěvková organizace Ministerstva práce a sociálních věcí. V roce 2012 zahájil realizaci projektu Stáže ve firmách – vzdělávání praxí. Deklarovanými cíli jsou zavedení inovativního systému dalšího vzdělávání prostřednictvím stáží ve firmách a zvýšení uplatnitelnosti občanů na trhu práce. Zatím je určen absolventům škol, kteří dosud postrádají praxi, nezaměstnaným osobám či zaměstnancům, kteří si chtějí prohloubit svoji praxi, a dalším. Nezbyl by také prostor pro rozvíjení poznatků z praxe pro mladé odborné učitele? Zapojení se do projektu může navíc pomoci zdokonalit interní vzdělávací mechanismy ve společnosti, která bude stáže provozovat. Náklady na stáž budou hrazeny z fondů Evropské unie, a to při splnění všech předepsaných podmínek. A co získají účastí na projektu partnerské firmy? Podnikatelské subjekty, které se zapojí do projektu „Stáže ve firmách – vzdělávání praxí“, dostanou ojedinělou možnost zaškolit a vychovat si budoucí odborníky v oblasti, ve které podnikají. A dodáváme: nejen to, pokud by byl projekt rozšířen také o odborné učitele polygrafických předmětů, získají také přímý kontakt na absolventy škol a možnosti je následně zaměstnat.

Další nezbytnou součástí vysokých odborných kvalit učitelů polygrafických předmětů je rovněž získávání nejnovějších technických a technologických poznatků. Bohužel málokterá škola si může dnes dovolit posílat své učitele na vysoce kvalitní a renomované zahraniční veletrhy, jako jsou například veletrhy Drupa nebo IpeX. Reflexí těchto zahraničních podniků jsou odborné mezinárodní konference Print Forum, které pořádá Svaz polygrafických podnikatelů. V řadě přednášek této velké svazové konference je možno sledovat nejaktuálnější trendy polygrafického, papírenského nebo obalářského průmyslu v oblastech přístrojového či strojního vybavení, ale především aplikace nejnovějších technologií pro výrobu polygrafických produktů. SPP nabízí zdarma účast žákům i pedagogům českých polygrafických škol, pohříchu zájem o tyto konference projevuje pouze minimum škol. Navíc je možno tyto přednášky prostřednictvím SPP získat pro potřeby vyučování ve školách.

Již několik let pořádá Společnost tisku při ČSVTS pro potřeby polygrafické veřejnosti řadu odborných seminářů na různá aktuální témata, která řeší podnikatelská sféra. Za zmínku stojí odborný seminář na téma „nová norma ISO 12647/2“ pořádaný v červnu roku 2014, kde byl představen přínos nové normy pro kvalitu ofsetového tisku s velmi bohatou a inspirující diskuzí. Tyto odborné semináře velmi často navazují na témata velké svazové konference Print Forum a rozvíjejí je. Zde je možné na malém prostoru diskutovat a rozebírat daný problém. K účasti jsou opět pravidelně zváni odborní učitelé a studenti všech polygrafických škol. Je politováníhodné, že záměr Společnosti tisku podílet se takto na obohacování znalostí mladých odborných učitelů se v tomto směru setkává s málo pochopitelným nezájemem. Mizivá účast těchto lidí je ještě méně pochopitelná také z toho důvodu, že moderní polygrafické odborné literatury je jako šafránu.

PROFIL A UPLATNĚNÍ ABSOLVENTA, MATURITNÍ ZKOUŠKA

V průběhu vzdělávání získávají žáci vedle všeobecně vzdělanostního základu poznatky a praktické dovednosti polygrafického zpracování zejména v oblasti přípravy výroby, elektronického zpracování obrazu a textu, standardizace výroby tiskových forem, automatizace tiskového procesu, dokončovacího zpracování, grafického designu a digitálních médií.

Absolventi se mohou uplatnit ve výrobním, technickém, ekonomickém a obchodním úseku polygrafických podniků, ve specializovaných reprodukčních střediscích nebo v grafických studiích. Uplatnění mohou nacházet rovněž ve vydavatelské sféře a v reklamních nebo komunikačních agenturách. Absolventi dosahují středního stupně vzdělání s maturitní zkouškou. Maturitní zkouška se skládá v profilové odborné úrovni ze dvou částí: praktické části² a ústní části. Absolventi mohou pokračovat ve studiu na VOŠ a VŠ příbuzného oborového zaměření (např. VOŠG Praha, VŠCHT Praha, U Pardubice aj.).

DEFINOVÁNÍ CÍLŮ ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Střední polygrafické školy definují cíle odborného vzdělávání jako komplexní program. ŠVP Polygrafie kategorie M má především technologický charakter a poskytuje střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Podílí se na propojení výtvarného a technologického zpracování tiskovin. Není pochyb o tom, že tato koncepce odpovídá současným požadavkům subjektů tisku a médií na trhu práce. Práce ve vydavatelství i reklamní agentuře vyžaduje na pozicích tiskový produkční nebo grafik široký záběr znalostí a dovedností, které jsou dány cíli ŠVP. Nedílnou součástí výuky jsou praktická cvičení, kde si žáci na školních pracovištích ověřují a upevňují teoretické vědomosti a samostatnou činností rozvíjejí odborné dovednosti. Oblast odborného vzdělávání v polygrafii je realizována v několika obsahových okruzích. Abychom si osvětlili, jak se jejich prostřednictvím realizují cíle odborného vzdělávání, je nutné popsat jejich poměrně široký záběr.

Obsahový okruh technologická příprava a materiály částečně zajišťuje výuku učiva všeobecně vzdělávací oblasti přírodovědného vzdělávání. Zde je zastoupeno chemické vzdělávání a navazuje i na další oblasti, především na fyzikální a ekonomické vzdělávání. Vzdělávací předměty, kterými je okruh technologické přípravy a materiálů realizován, mají interdisciplinární charakter, a to v přímé návaznosti především na okruh polygrafických technologií. Obsahový okruh je realizován na středních školách těmito předměty: management tiskové produkce, chemie a polygrafické materiály.

² Je rozebráno v dalších kapitolách.

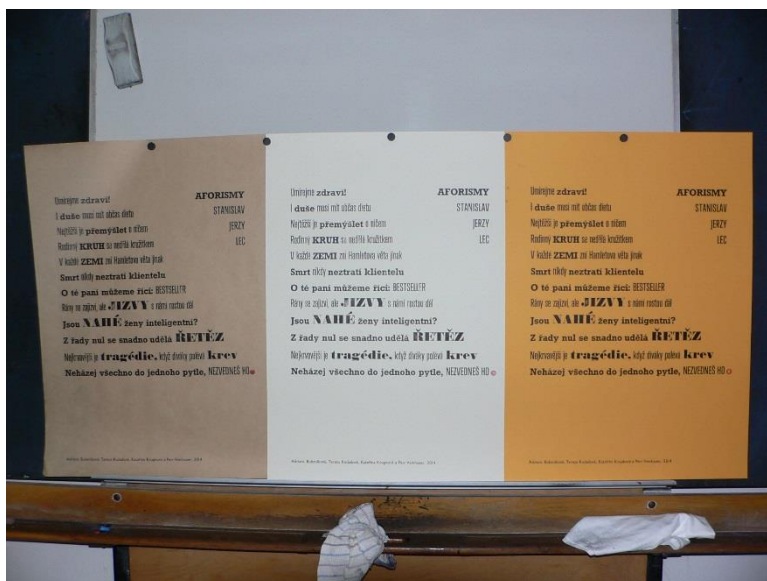

Obrázek 1 Chemická laboratoř, kde žáci zkoumají polygrafické materiály a podstatu chemických dějů. Autor: Vladimír Lukeš.

V rámci managementu tiskové produkce jsou v praktických cvičeních procvičovány základní dovednosti v oblasti technické a technologické přípravy výroby, kalkulačních procesů a plánování polygrafické produkce. V rámci předmětu chemie a materiály, který představuje pro polygrafický průmysl spojovací článek mezi běžnými praktickými znalostmi oboru a širším vědním základem, získávají žáci znalosti jak o látkové podstatě materiálů, se kterými se budou setkávat v praxi, tak o chemické podstatě dějů, které jsou v oboru využívány.

Obsahový okruh technická a výtvarná příprava zprostředkovává žákům znalosti potřebné k pochopení souvislostí při výrobě tiskoviny. Odborné vzdělávání v tomto okruhu poskytuje žákům informace o vývoji polygrafického oboru, jeho organizační struktuře a programové náplni. Žáci zde získají rovněž orientaci v oblasti morfologie a syntaxe výtvarné tvorby a typografie, přičemž jsou vedeni k pochopení jejich významu ve studovaném oboru. Obsahový okruh je realizován na středních školách zhruba těmito předměty: úvod do polygrafie, kde jsou žáci seznamováni se základními informacemi z celé šíře polygrafické problematiky, jako jsou možnosti a fáze předtiskové přípravy, základní principy a uplatnění tiskových technik a technologií, grafický design, digitální média a technické kreslení.

Obrázek 2 Ve výuce se nezapomíná na pravidla typografie. Autor: Vladimír Lukeš.

Vzdělávacím cílem obsahového okruhu je poskytnout žákům informace i z dalších navazujících oblastí zdánlivě překračujících odborné vzdělávání v polygrafii, které jsou však předpokladem přizpůsobivosti absolventa na trhu práce i nad rámec oboru. Proto praktická cvičení realizovaná v rámci těchto předmětů směřují k dovednostem či kompetencím žáků vyjadřujícím současné potřeby tisku na trhu médií. Jinak řečeno musí odpovídat potřebám současného postavení tiskových médií, která se stávají nedílnou součástí komunikačního mixu a jsou ovlivňována elektronickým publikováním. Žáci jsou teoreticky i prakticky vedeni k tomu, že podklady zpracováváné pro oblast tisku současně slouží k publikování na internetu a v oblasti crossmédií. Obsahem praktických cvičení je řešení grafického designu tiskových médií, ale také tvorba multimediálních produktů.

Obsahový okruh polygrafické technologie poskytuje žákům ucelený soubor vědomostí a dovedností z oblasti předtiskové přípravy, tisku a dokončujícího zpracování. Výuka v rámci tohoto okruhu probíhá nejen formou teoretického výkladu, ale i formou praktických cvičení, ve kterých je žákům dána možnost vyzkoušet si základní technologické postupy v praxi. Důraz je zde proto kladen také na získání informací a návyků v bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a protipožární ochraně. Obsahový okruh polygrafických technologií je realizován na středních školách těmito předměty: předtisková příprava, tiskové techniky, dokončovací zpracování tiskovin. Vzdělávacím cílem tohoto obsahového okruhu je vytvořit žákům kompletní technologická řešení polygrafické výroby. Toto je realizováno prostřednictvím teoretického a praktického zvládnutí základních technologických postupů na tiskových zakázkách. Předtisková příprava se zaměřuje na úplné praktické zvládnutí přípravy tiskoviny v oblastech: hodnocení kvality a přejímky tiskových podkladů, úpravy bitmapového i vektorového obrazu, typografické úpravy textu, zlomu a stránkové montáže, korekturního procesu a závěrečného vytvoření tiskového souboru PDF včetně hodnocení jeho kvality. Tiskové techniky jsou v odborném vyučování představovány a charakterizovány v plné šíři jejich polygrafického, ale i obalářského uplatnění. Žáci získávají kompletní přehled technických a technologických možností strojů v rámci vydavatelsko-polygrafického výrobního postupu. Seznamují se s funkčními celky

strojů a jejich využitím v produkci. V praktickém vyučování získávají žáci praktické dovednosti v oblasti zhotovení tiskových forem v analogovém i digitálním výrobním postupu. Vybavení ve školních dílnách umožňuje také prakticky realizovat tisk na ofsetovém, digitálním nebo sítotiskovém stroji. Cílem je, aby žáci získali odborné kompetence v praktickém zvládnutí jednoduchých technologických postupů ofsetového, digitálního tisku a sítotisku při realizaci jednotlivých skupin konkrétních tiskovin. Nedílnou součástí vyučování tiskových technik je kontrola a standardizace tisku. Žáci v praktických cvičeních provádějí denzitometrická a kolorimetrická měření a vyhodnocování těchto měření.

Obrázek 3 Pracoviště, kde žáci získávají základní dovednosti při míchání odstínů barev, měření tloušťky nánosu tiskových barev. Autor: Vladimír Lukeš.

Dokončovací zpracování tiskovin je v odborném vyučování představováno jako celek moderního chápání dokončování v jednotlivých dokončovacích operacích. Je zde důležité zvládnout celou technologickou šňůru produktů dokončovacího zpracování: druhy vazeb, speciální vazby, způsoby zušlechťování tiskovin.

Obrázek 4 Na pracovišti praktického vyučování, v tiskovém oddělení, žáci zpracovávají tiskovinu od analogové montáže až po tisk. Autor: Vladimír Lukeš.

Obrázek 5 Tvorba obrazotvorné šablony v sítotisku. Autor: Vladimír Lukeš.

ODBORNÉ KOMPETENCE ŽÁKŮ STŘEDNÍ POLYGRAFICKÉ ŠKOLY OBORU 34-41-M/01

Jak bylo v minulých kapitolách zdůrazňováno, odborné kompetence v rámci výuky na střední škole vedou k získání přehledu o polygrafické výrobě a jejím vývoji. Dále rozvíjejí schopnosti při přípravě technické a technologické dokumentace, mají zajistit klíčové dovednosti při posuzování kvality jednotlivých technologických postupů a nejen to, žáci by měli chápat kvalitu jako významný nástroj konkurenceschopnosti a dobrého jména podniku při zohledňování požadavků klientů (zákazníků, občanů). Pozornost v odborných kompetencích je věnována i ekologickému uvažování a odpovědnosti v polygrafické výrobě.

Environmentální vzdělávání a výchova poskytuje žákům znalosti a dovednosti potřebné pro pochopení principu udržitelnosti, podněcuje aktivní integrovaný přístup k realitě a ovlivňuje etické vztahy k prostředí.

Odborné kompetence oboru kategorie dosaženého vzdělání M byly vytvářeny ve spolupráci se zaměstnavateli. Žáci získávají během čtyřletého studia tato zaměření:

1 Znat organizační strukturu polygrafického výrobního odvětví

Jak bylo zmíněno v kapitole *Definování cílů odborného vzdělávání*, žáci 1. a 2. ročníku studia na střední škole získávají znalosti a praktické dovednosti z organizační struktury polygrafických podniků zabývajících se výrobou tiskovin včetně těch, které pro výrobu připravují podklady nebo na výrobě participují. Důležité zde je, aby žáci od počátku studia chápali provázanost výrobních oborů i výrobních operací polygrafické výroby. Tyto vědomosti je třeba předávat žákům s akcentem na uvědomění si vývoje oboru, aby znali posloupnost a peripetie tohoto vývoje. Tato kompetence je vede k vědomostem i praktickým dovednostem při zavádění nových technologií a materiálů do výroby, které by měli umět v praxi kvalifikovaně prosazovat. Znalost strojů a zařízení používaných v polygrafické výrobě je probírána v odborném učivu střední školy dvojím způsobem. a) Ve všech ročnících je formou teoretického vyučování žákům vysvětlována postupně jejich funkce (od nejjednodušších po nejsložitější technické a technologické celky). Žáci získávají s pomocí různých stacionárních obrazových i audiovizuálních pomůcek povědomí o funkci zařízení předtiskové přípravy, tiskových strojů a strojů a zařízení dokončovací výroby. Cílem je zajistit, aby se dokázali orientovat v jejich technických, kapacitních i ekonomických parametrech. b) Teoretické vyučování je v jednotlivých odborných předmětech dotováno a vhodně doplněno hodinami praktického vyučování. Jako nejschůdnější se zde jeví výuka předtiskové přípravy, kde žáci na poměrně aktuálních softwarech v rámci praktických cvičení vytvářejí tiskové podklady až do úrovně tvorby a kontroly tiskového souboru PDF. V tiskových technikách a dokončovacím zpracování tiskovin je situace praktického vyučování z pochopitelných důvodů omezenější. Souvisí s možnostmi vybavení střední školy tiskovými a knihařskými stroji. Ale i zde je možno v rámci praktických cvičení provádět některé základní operace obou oborů polygrafické výroby. Nedílnou součástí při zajišťování této odborné kompetence jsou tematické exkurze v polygrafických podnicích. Jsou to například exkurze v novinovém coldsetu ve firmě Mafraprint Praha, časopiseckém heatsetu v podniku Svoboda Praha, v archivním ofsetu a dokončovací výrobě firmy Europrint Praha.

V ŠVP střední školy se jeví jako klíčová kompetence absolventa tato myšlenka: *„uvědomovat si význam celoživotního učení a být připraveni přizpůsobovat se měnícím se pracovním podmínkám“*. Pokud porovnáváme skrze výsledky vzdělávání, jak se absolvent vyrovnal s první, výše popisovanou odbornou kompetencí ve vztahu k této klíčové kompetenci, tak zjištění není příliš optimistické. Podle našeho názoru nejsou žáci přicházející ze základních škol dostatečně vybavení vědomím nutnosti soustavně studovat. Ani v rodinných prostředích mnoha žáků není toto vědomí příliš podporováno a zdůrazňováno. Poté na střední škole dochází ke zřejmé kolizi mezi požadavkem připravovat se na vyučování (samostudium literatury a jiných podkladů na probírané téma) a dosavadními návyky ze základních škol. Jinak řečeno, tyto žáci nechápou, že studovat na střední škole znamená „dobře pracovat“!

2 Připravit a provádět technologické procesy

Stejně jako v předcházejícím oddílu je tato odborná kompetence rozvíjena na střední škole obdobným způsobem jako předcházející činnosti. Na základě konkrétních zadání konkrétních výrobních operací nebo celých tiskových zakázek provádějí žáci v praktickém vyučování technologické procesy, které mají oporu v teoretických poznatcích nebo příkladech polygrafické praxe. Žáci si zde mají ověřit svoji připravenost pro budoucí praxi potenciálních technologů prostřednictvím provádění zadaných technologických operací nebo jejich přípravy. Příkladem je rozvíjení znalosti i dovednosti při posuzování použitelnosti polygrafických materiálů a výpočtu jejich spotřeby na jednotlivé zakázky i daná plánovací období.

Obrázek 6 Součástí výuky je stránková montáž jako technologický proces předtiskové přípravy, autor: Vladimír Lukeš.

3 Řídit a kontrolovat technologické procesy

Kontrola kvality na vstupu, mezi operacemi i na výstupu polygrafické výroby by měl být jeden z nejdůležitějších úkolů středního polygrafického školství. Absolventi by měli být schopni provádět kontrolu a vyhodnocení kvality na všech dílčích úsecích polygrafické výroby včetně návrhů na změny v řízení kvality. Tento požadavek je shodný s odbornou způsobilostí v NSK (Národní soustava kvalifikací) v povolání podle NSP (Národní soustava povolání) Polygrafický technik kontrolor jakosti. V nižších ročnících se seznamují s uměním posoudit typografickou nebo obecně grafickou úroveň tiskovin a kvalifikovaně její vysokou úroveň prosazovat. V průběhu teoretické i praktické výuky ve vyšších ročnících studia se pak seznamují se směrnici a základními pravidly kontroly kvality. Orientují se v základních oborových normách a seznamují se základy plánování kontroly jakosti polygrafických výrobků. Základním pilířem praktického vyučování na střední škole je získat dovednosti při vstupní kontrole surovin a materiálů do polygrafické výroby. Dalším stupněm jsou dovednosti v mezioperační kontrole polygrafických polotovarů a výrobků v polygrafické výrobě, například denzitometrické a kolorimetrické měření vytištěných archů nebo částí vazby pro operace řezání, skládání a snášení. Navazuje výstupní kontrola a hodnocení hotových polygrafických výrobků, například kvality hotové vazby nebo konstantní

barevnosti vytištěných produktů. Pracovní návyky této kompetence vedou k uplatňování a vyřizování reklamací v polygrafické výrobě (včetně zjišťování závad) na základě znalosti výstupů polygrafického průmyslu, ke kvalifikovanému posouzení jednotlivých technologických postupů a jejich meziproduktů a k dovednosti zhodnotit kvalitu produktu výsledného.

A opět zde narážíme na jistý rozpor v požadovaném získání jedné z klíčových kompetencí: „*mít přehled o možnostech uplatnění na trhu práce v daném oboru, cílevědomě a zodpovědně rozhodovat o své budoucí profesní a vzdělávací dráze*“. Velký pedagog a didaktik J. A. Komenský přišel s myšlenkou dodnes platnou, která obecně zní: „škola hrou“. Pokud se podíváme na současnou polohu praktického vyučování na středních školách, tato současná praxe se dostala do zvláštního extrému: paradoxně byla vyloučena Komenského škola, rozvíjí se pouze hra. Nechceme nyní rozebírat podrobně skvělý nápad, je dostatečně vyzkoušen. Žáci i někteří učitelé si ulehčují situaci. Jakmile si žáci musí přestat hrát a jsou nuceni pocítit zodpovědnost za výsledek své práce, mnoho z nich se leká, není schopno zadaný úkol dopracovat, a co je nejhorší, ztrácí rázem o procvičování zájem. Zde je nutno znovu zopakovat zřejmě ten nejvíce deprimující poznatek současné pedagogické práce na střední polygrafické škole. Žáci dostatečně nechápou (nebo nechtějí chápat) smysl toho, proč vstoupili na půdu odborné polygrafické školy, proč by měli tuto profesi vykonávat, a jak bylo zmíněno v předcházejícím textu, studium zde se jim stává jen jakousi přestupní stanicí a prostředkem k získání maturitního vysvědčení za jakoukoliv cenu (velmi často za cenu průměrných až podprůměrných studijních výsledků).

4 Usilovat o nejvyšší kvalitu své práce, výrobků nebo služeb

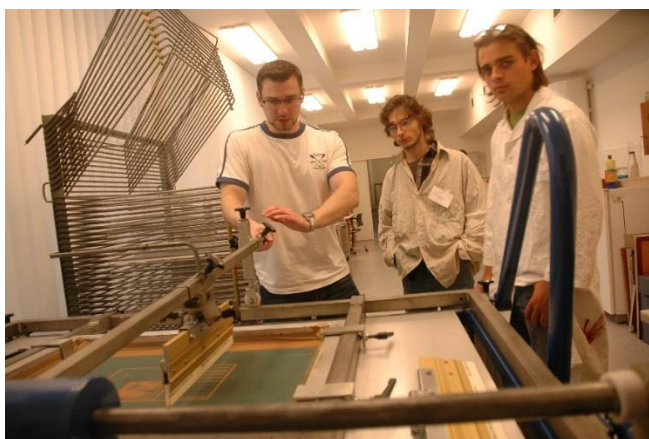
Tato kompetence by měla rozvíjet vědomosti a dovednosti absolventů středních škol jako nástroj dodržování stanovených norem (standardů) a předpisů souvisejících se systémem řízení jakosti zavedeným na konkrétním pracovišti. Absolventi by měli dbát na zabezpečování parametrů (standardů) kvality procesů, výrobků nebo služeb, zohledňovat požadavky klienta (zákazníka, občana). A nejen to, absolventi by měli chápat kvalitu jako významný nástroj konkurenceschopnosti a dobrého jména podniku.

Další klíčová kompetence, kterou vštěpuje žákům střední školy ŠVP, říká: „*vhodně komunikovat s potenciálními zaměstnavateli, prezentovat svůj odborný potenciál a své profesní cíle*“.

Zde nalézáme v praxi střední školy další rozpor. Žáci si přinášejí z minulosti (rodinné výchovy?) divný návyk, který na střední škole rozvíjejí za přispění špatných příkladů spolužáků nebo chybného pedagogického vedení. Pracovně bychom jej mohli nazvat „nivelizací“ kritérií a výsledků svého studia. Žáci se brání výsledky své práce vyčnívat z řady (jinak řečeno: málokterí mají ctižádost vyniknout v kolektivu ostatních žáků.) Často se to projevuje tím, že se za eventuální pochvalu učitele za dobrou práci stydí nebo se cítí uraženi, že byli před fórem spolužáků pochváleni. Toto považujeme snad za nejhorší rozvíjení špatných návyků působení v kolektivu převzatých z komunity, základní školy (nebo rodinné výchovy?). Působí velmi kontraproduktivně v pojetí „týmové práce“ a ještě hůře v konfrontaci se současnou zaměstnavatelskou praxí. Vštěpování snahy „nevyčnívat z řady“ pamatují zástupci starší generace před rokem 1989 ze zcela jiných pohnutek. V praktickém životě a v zaměstnaneckém poměru je v dnešní době praxe jiná. Paradoxně

v rozporu s vystupováním mladých lidí zní unisono na pracovištích podniků: „Nepochválím-li se sám, nikdo to za mne neudělá“.

Na závěr této kapitoly by se hodilo zobecnění, hledání cesty, jak z těchto zmíněných problémů ven. Často v současné době na střední škole slyšíme názor učitelů: „pracujeme s takovým materiálem, jaký máme“. (Rozumějme, jaký na školy přichází ze základní školy.) Nacházíme dostatek argumentů, abychom stav tohoto „materiálu“ rychle změnili? Nacházíme pedagogické i didaktické metody, jak změnit chybné návyky, pomáháme si všemožnými příklady (kladnými, ale i zápornými), jak změnit myšlení mladé generace polygrafických odborníků? A hlavně, jsou odborní učitelé připraveni přispět svým příkladem, praxí, sebevzděláváním k alespoň částečné nápravě tohoto stavu, nebo nad ním i nad neustálým zlepšováním lámou hůl? Možná je také toto námět k přemýšlení pro podnikatelskou sféru. Sociální partneři středních škol, chcete mít ve svém pracovním kolektivu mladé ambiciózní pracovníky, nebo lidi, kteří pod heslem „nic nedělám, tak nic nezkazím“ a pod pokličkou anonymity budou pobírat nezaslouženou odměnu za svoji práci? Pomozte nám v tom, že budete již v průběhu studia dohlížet během stáží na pracovní, ale i morální vývoj absolventů školy, vašich potenciálních spolupracovníků. Slyšíme v současné době také názor, že s tímto stavem nelze nic udělat. Jen se mu přizpůsobovat, čili měnit se k obrazu tohoto stavu. Tato situace rovněž stojí u zrodu některých ne zcela dobrých řešení, které způsobují zčásti nové obchodní praktiky firem, ale také „neotřelé“ postupy mladých začínajících polygrafů. To, že se v současné době dokonce hlasitě veřejně hovoří o změně stavu chybně předávaných tiskových podkladů ve formátu tiskových souborů PDF, není žádné tajemství. Jeden z častých názorů polygrafické veřejnosti je změnit pečlivou odbornou osvětou špatné návyky při tvorbě tiskových podkladů. A do toho najednou zazní až šokující názor oponenta: „Proč? My vítáme naopak špatné tiskové podklady. Můžeme tak ukázat, že pro nás není problém chyby PDF bez nákladů zadavatele opravit. Takto vám ukážeme, že se bez nás již neobejdete.“ Jedním dechem se tak oznamuje grafikům začínajícím na střední škole: není třeba zhotovovat tiskové podklady podle pravidel, podle znění oborových mezinárodních norem. „Uděláš chybu a on to za tebe vždycky někdo opraví“. Budeme-li své žáky, budoucí generace polygrafických pracovníků, učit ignorovat normy, správné pracovní postupy, dopadne to zle. Deformují se pracovní návyky i vědomí zodpovědnosti za vykonanou práci.

Obrázek 7 Praktické vyučování sítotisku. Autor: Vladimír Lukeš.

Obrázek 8 Cílem praktického vyučování pro střední management firem je rozpoznat podstatu technických problémů ve výrobě. K tomu dopomáhá například přístrojové vybavení pro měření nánosu barvy na papíře. Autor: Vladimír Lukeš.

PRAKTICKÁ REALIZACE CÍLŮ ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

32

Jak bylo předesláno v předcházející kapitole, cíle odborného vzdělávání ve studijním oboru všeobecná polygrafie jsou obsaženy zhruba ve třech obsahových okruzích. Všechny by měly být vzájemně provázány mezipředmětově i mezioborově tak, aby žáci chápali výuku, stejně jako takto fungující vztahy v reálné polygrafické výrobě.

1 Plánování praktického vyučování v ŠVP

V této kapitole bychom se měli seznámit s obsahem, požadovanými výsledky a časovým rozvržením praktického vyučování na středních polygrafických školách. V prvním obsahovém okruhu se zabývají žáci praktickým poznáváním materiálů, které probíhá souběžně s teoretickým vyučováním a je tematicky rozdělena na praktická cvičení z materiálů v polygrafii. V rámci okruhu je všeobecná složka předmětu vyložena a procvičována v souvislostech studovaného oboru. Žáci provádějí v rámci praktického cvičení základní laboratorní zkoušky polygrafických materiálů, jako je papír a tiskové barvy. Na začátku stojí například zkoumání vláknin a jejich vlastností, stejně jako polymerních materiálů, světlocitlivých vrstev, tiskových barev, papíru a lepidel při vstupní kontrole materiálů. Smyslem těchto praktických cvičení je to, aby žáci získali praktické dovednosti během provádění základních laboratorních zkoušek polygrafických materiálů. Praktické vyučování managementu tiskové produkce se od počátku zaměřuje na výpočty spotřeby materiálů pro výrobu jednotlivých tiskovin i na daná plánovací období. Žáci by měli zvládnout přípravu výrobní dokumentace pro výrobu různých typů tiskovin, z toho vyplývají praktické dovednosti při stanovování a řízení technologických postupů na dílčích výrobních odděleních při zpracování tiskovin. Měli by umět naplánovat zakázkovou náplň pro dané strojové vybavení a analyzovat využívání kapacit strojového vybavení pro zpracování tiskovin. Nedílnou součástí praktického vyučování je také získání přehledu a určitých

vědomostí a dovedností při organizaci a řízení výrobních činností pro jednotlivá oddělení polygrafické výroby, tj. od předtiskové přípravy po dokončovací zpracování tiskovin a expedici.

Ve druhém obsahovém okruhu jsou zahrnuty obory, jako je grafický design, kde se v průběhu praktických cvičení žáci zabývají v nižších ročnících dvěma základními vzdělávacími částmi – odborným kreslením a typografií. Tyto znalosti jsou potom ve vyšších ročnících rozvíjeny praktickou přípravou tiskovin, jako jsou knihy, akcidenční tiskoviny nebo periodické tiskoviny – časopisy. V obou oblastech grafického designu si žáci mimo to průběžně osvojují klíčové kompetence k učení a řešení problémů, komunikativní, personální a sociální kompetence. Z nich jako příklad poslouží nejlépe komunikativní dovednosti v rámci jednání se zákazníkem a posouzení kvality předávaných podkladů textu, obrazu a grafiky pro předtiskovou přípravu. Samozřejmě součástí praktického vyučování je získávání znalostí a praktických dovedností v oblasti tvorby digitálních médií, multimédií, prezentací a digitálního publikování, kde je podstatnou součástí dnešních požadavků na absolventa střední polygrafické školy dovednost v produkčním digitálním tisku. Logicky na grafický design navazuje předtisková příprava. Tato široká oblast přípravy tiskových podkladů až po zhotovování tiskových forem pro tiskové techniky zahrnuje obrovskou škálu dovedností: zpracování obrazových podkladů a jejich úpravu, zlom sazby a stránkovou montáž různých typů tiskovin, nátisky, korekturní proces, zhotovování archivní montáže a tiskové formy. To vše je dnes již součástí polygrafické výroby v digitálním pojetí workflow. Nezanedbatelnou součástí praktického vyučování je také orientace a praktická dovednost v dnes tolik sledovaném CMS (správě barev). Během studia žáci postupně procházejí v rámci praktického vyučování jednotlivými oblastmi tvorby tiskových podkladů a jejich průběžné kontroly od vstupních parametrů až po výstupní, například ve formátu tiskových souborů PDF. Zde velmi záleží na úrovni vybavenosti pracovišť praktického vyučování i na pedagogickém vedení. Zde žáci získávají klíčové odborné kompetence při přípravě tiskových podkladů v grafických programech na obou počítačových platformách. V současné době se zdá, že o uplatnění v tomto oboru je ze strany absolventů středních polygrafických škol největší zájem, ale současně se potvrzuje, že právě z tohoto důvodu je tato pozice již nadlouho obsazena.

2 Funkce praktického vyučování

V této kapitole budou podrobněji vysvětleny vyučovací postupy některých praktických cvičení. Záměrem těchto postupů je co nejvíce se přiblížit charakteristickým rysům dnešního polygrafického průmyslu. Např. v rámci předmětu management tiskové produkce je třeba reagovat na současné požadavky ve fázi přípravy tiskové zakázky. Střední polygrafická škola nemůže především z ekonomických důvodů nabídnout žákům veškeré technické vybavení, které současný dynamický rozvoj oboru představuje. Je třeba postihnout probíhající technologické procesy výroby tiskovin a jejich integrace. Žáci prakticky využívají základní zařízení digitálního workflow. Jsou to například elektronické programy Prinect nebo Cicero Stapro Group. Žáci zde mohou v praktických cvičeních získat základní dovednosti v elektronickém řízení výrobního procesu, například skrze datový formát JDF řídit práci elektronické archivní montáže. Ověřují si možnosti elektronického řešení technické a technologické přípravy tiskové zakázky. Provádějí na jejich základě předkalkulace, získávají dovednosti ve výpočtu spotřeby materiálu kalkulací výrobních nákladů a nákladových cen polygrafického produktu. Zároveň získávají znalosti

a dovednosti při posuzování kalkulačního procesu při vyhodnocování ekonomické úspěšnosti výroby tiskové zakázky. Čili srovnávají předkalkulaci s výslednou kalkulací a jsou seznamováni s elektronickou exaktní komunikací v obchodních procesech polygrafického podniku prostřednictvím internetu. To vše je realizováno prostřednictvím omezených možností vybavení odborné školy, přestože využívání těchto procesů v současné polygrafické praxi je nezbytnou součástí teoretických poznatků i praktických dovedností absolventů pro současnou polygrafickou praxi. Absolvent si musí být například vědom toho, že se zpřesňují argumenty standardizace výroby v barevném tisku, v nástrojích CMS (správy barev), například skrze vzdálený nátisk. Zde se nabízí možnosti rozvoje praktických odborných kompetencí a získávání rozšiřujících dovedností u žáků v rámci provozních praxí v podnicích.

3 Vybavení pracovišť praktického vyučování

Nelze pochopitelně paušalizovat. Střední školy zajišťující polygrafické vzdělávání mají různé podmínky pro získávání jak finančních, tak materiálně technických prostředků pro vybavování pracovišť pro praktické vyučování. Hodně záleží na šikovnosti managementu škol: jaké si vytvoří zázemí, jaký dialog vede se sociálními partnery nebo sponzorskými subjekty. Pokud jsou zmínění ochotni školy podporovat, má škola velké štěstí. Na státní politiku financování materiálně technického vybavení polygrafických škol nelze v tomto ohledu příliš spoléhat. Pokud by škola udělala takovou chybu, její vybavení by se ocitalo stále tak na úrovni historie tisku z dob Johanna Gutenberga. Proč taková ironie? Odborné školství – a zdá se, že polygrafické obzvláště – potřebuje být v přímém kontaktu s technickou úrovní vybavení polygrafických podniků. Chtěli bychom říci, mělo by s nimi držet krok. Což, jak ukazuje současná situace, je utopie. Proč? Vzdělávat žáky, kteří mají být platnými pracovními kádry, na zastaralých, mnohdy vyřazených zařízeních je anachronismus. Takové technické vybavení nezabezpečí ani vytyčené odborné kompetence, ani praktické dovednosti při vstupu do zaměstnání.

Zdá se, že nejlepší je situace ve vybavení počítačových pracovišť pro oblasti vzdělávání v oborech informatika a předtisková příprava. Programové vybavení Microsoft Office, Windows nebo grafické programy Adobe Illustrator, Photoshop a In Design na obou platformách Mac i PC se již stávají standardem. Často nechybí ani plošné skenery a černobílé a barevné digitální nátiskové stroje. V oblasti ekonomického vzdělávání jsou k dispozici učebny s bohatou audiovizuální technikou. Pro výuku v oblasti technologické a výrobní přípravy a zčásti předtiskových technologických procesů jsou k dispozici vybavené učebny. Obzvláště cenné ve výuce moderního pojetí managementu přípravy tiskovin jsou softwary pro výuku technologické a kalkulační přípravy tiskovin, programy Prinect Prinance firmy Heidelberg nebo Cicero od firmy Staro Group. Výuka v oblasti kontroly kvality je zajišťována přístroji jako např. spektrodenzitometry X-Rite. Pro technologickou a výrobní přípravu v oblasti chemie a materiálů je nezbytná laboratoř standardního vybavení.

Zpravidla hůře na tom bývají učebny pro výrobu tiskové formy, tiskové techniky a dokončovací zpracování tiskovin. Pořizovací náklady na tyto stroje bývají nad možnosti škol, velmi často se ve vyučování využívají stroje a zařízení, které byly vyřazeny z provozů, ale jsou ještě funkční.

Protože střední škola polygrafického zaměření si neklade za cíl profilovat absolventy s kompetencemi zručných grafiků, tiskařů a knihařů, zdálo by se, že klást důraz na špičkové moderní materiálně technické vybavení střední školy by bylo nadbytečné. Není tomu tak. Znalost a částečná dovednost v ovládání špičkových a hlavně aktuálních zařízení ve všech oblastech polygrafické výroby patří k nezbytným výstupům vzdělání pro středoškoláky v polygrafii. Tady je nezbytné a nanejvýš důležité sepětí s aktuální polygrafickou praxí, účast žáků při výrobě na nejmodernějších tiskových strojích a knihařských linkách. Jak jinak by si mohli osvojit a ověřit teoretické poznatky z výuky. K tomu mohou dopomoci kvalitní provozní praxe žáků, ale především návrat k některé z verzí duálního systému.

Obrázek 9 Vybavení počítačových pracovišť pro oblasti vzdělávání v oborech informatika a předtisková příprava je na dobré úrovni. Autor: Vladimír Lukeš.

Spolupráce se zaměstnavateli na tvorbě ŠVP

Vzdělávací nabídka školy v oboru vzdělání 34-41-M/01 Polygrafie je na úrovni potřeb současného trhu práce. Sociálními partneři úzce spolupracovali při tvorbě RVP a průběžně se účastní revidování odborných kompetencí v rámci ŠVP.

V průběhu vzdělávání žáci získávají odborné poznatky a dovednosti na provozních praxích v celé řadě polygrafických podniků v oblastech technologické a výrobní přípravy, technické a výtvarné přípravy, v technologických procesech předtiskové přípravy, tiskových technik a dokončovacího zpracování. Důraz je kladen na přesné a pečlivé ovládnutí znalostí a dovedností v širokém rejstříku polygrafických činností. Cílem vzdělávání je kromě získání vysokého standardu všeobecného a odborného vzdělání vypěstovat u žáků hluboký a odpovědný vztah k polygrafické profesi.

Formy spolupráce se sociálními partnery:

- Odborné dvoutýdenní praxe žáků 2. a 3. ročníků. Odborný dohled provádějí odborní pracovníci institucí a odborní učitelé školy.
- Přednášky odborníků z praxe pro žáky školy.
- Spolupráce na prezentačních akcích (výstavách) školy.

- Spolupráce na odborných seminářích a workshopech o polygrafii.
- Odborné exkurze.
- Materiální pomoc.

Požadavky sociálních partnerů na kompetence absolventů jsou ověřeny dlouholetou spoluprací školy s instituty profesního zázemí, kterými jsou zejména Svaz polygrafických podnikatelů, Společnost tisku ČS VTS a významné firmy v oboru, jakými jsou za všechny například dodavatelé polygrafických zařízení Heidelberg Praha, s. r. o., MAN Roland ČR, s. r. o., tiskárny Státní tiskárna, Unipress, Europrint, Mafraprint, Svoboda Press a další.

Názory podnikatelské sféry

Školská komise Svazu polygrafických podnikatelů (SPP), která je složena z reprezentantů jednotlivých svazových středních škol, má velký podíl na tvorbě RVP a z nich konkrétních ŠVP. Spolupráce je realizována na pravidelných jednáních zástupců svazových škol. Kooperace mezi jednotlivými školami je velmi kvalitní, inspirující. Prostřednictvím svého zástupce se školskou komisí středních škol spolupracuje i Fakulta chemicko-technologická Univerzity Pardubice. Výstupem k formulování cílů vzdělávání v ŠVP jsou také výsledky práce Sektorové rady pro polygrafii. Tvorba konkrétních ŠVP ve spolupráci se zaměstnavatelským svazem SPP vyústila ve formulování odborných kompetencí. Existují aplikovatelné modely spolupráce škol a zaměstnavatelů, které si kladou za cíl zvýšení odborných a klíčových kompetencí žáků v reálném pracovním prostředí. Ostatně neobjevují v podstatě nic nového. Myšlenky jak „motivovat žáky pro studium a práci v oboru“ nebo „přibližovat obsah výuky požadavkům pracovního trhu“ a „přibližovat obsah vyučovacích předmětů potřebám zaměstnavatelů“ v kategoriích dosaženého vzdělání L, H i M jsou de facto návratem k dřívější praxi „duálního systému“.

Proč odchází tolik absolventů střední polygrafické školy mimo obor? Zaměstnavatelé reagují na přicházející absolventy ze současného modelu vyučování otázkou: proč nám posíláte tyto polovzdělané lidi? Jistě, hraje tu roli velmi rychlá přeměna polygrafických technologií, na kterou školy nestačí reagovat. Pracují absolventi rukama nebo hlavou? Neměl by se zde dělat rozdíl. Měli by zvládat oboje. Nadnárodní korporace nás zřejmě právem kritizují. Firmy jako CTI Moravia Books nebo Eurodruck servis mají zažitý duální systém ze svých domovských zemí, sledují odtrženost našich absolventů od praxe v tom, že nemají návyky pracovní, odborné, manuální, dovednostní...

Hledali jsme společné řešení těchto problémů se Svazem polygrafických podnikatelů (SPP) a jeho prezidentem Ing. Janem Sochůrkem. Šest středních odborných škol sdružených v SPP má zaměření řemeslné, z toho automaticky vyplývá spolupráce středních odborných škol tohoto zaměření a zaměstnavatelů. Střední odborná učiliště v oborech vzdělání kategorie L a H produkují operátory tiskových strojů, knihařských strojů, mediální grafiky. V oborech vzdělání kategorie M se připravují na budoucí povolání pracovníci středního managementu: dispečeri výroby, technologové, kalkulanti. Podle názoru zaměstnavatelského svazu zatím neexistuje nedostatek pracovníků středního managementu firem. Může to být, jak bylo výše zmíněno, jen dočasná situace. Nezapomíná se tak trochu na tyto absolventy? Co brání tomu, aby žáci středních škol v oborech kategorie M se zaměřením na management tiskové produkce variantně chodili na pracoviště firem na provozní praxe, jako polygrafické řemeslné profese chodí na praxi. Proč? Tito žáci jsou

odtržení od praxe daleko více, teoretické vyučování ve zmíněném oboru polygrafických středních kádrů sepětí s praxí vyžaduje.

Tedy proč nelze implantovat variantu „duálního“ systému na obor kategorie M? Do technických a technologických povolání duální systém bezesporu patří, i když je to pouze jedna část. Přes všechny překážky v úspěšných výstupech ze střední školy, které současná doba na střední školy přináší (bylo zmíněno výše), je mi žáků líto. Jejich sepětí s praxí, když to trochu přeženeme, je nulové. Absolventi oboru kategorie M jsou téměř „bezbranní“ při vstupu do současné praxe středního managementu polygrafických firem. Nikdo jim zatím nepodává pomocnou ruku. Podle našeho názoru by stálo za to uvažovat o rozšíření praxí v oboru kategorie M. Pro posílení pracovních týmů firem je lepší malý počet absolventů než žádný. Promítněme teoretické poznatky z teoretického vyučování do odborného tréninku v rámci kooperativního systému! Podle názoru škol a SPP musí nějaká modifikace existovat. Díváme-li se s určitou naivitou úhlu pohledu na ideální spojení školy a zaměstnavatele, tak nečiníme dobře. Vždyť tady už vše z toho, co bychom chtěli vidět, již dávno v minulosti bylo. Škola samotná v tomto spojení nic nezmůže. Naopak zde se musí zkvalitnit odborná příprava a kvalita učitelů, teoretické i praktické vyučování na půdě školy. Samozřejmě mnoho je dáno osobnostní vnitřní disciplínou žáků samotných na straně jedné a výchovou k pracovní disciplíně na straně druhé.

V SPP mají školy 100% podporu v obnovení duálního systému. Všechny polygrafické firmy, které sdružuje, se k němu hlásí. „*U zaměstnavatelů jde o motivaci a stimulaci. Bez stimulace nebude motivace. Řada firem je motivovaná, ale není stimulovaná,*“ říká Ing. Jan Sochůrek. Jak podniky motivovat, aby nabídly provázanost škol technicky zaměřených s výrobními podniky? Jsou podniky motivovány získávat nové kádry tímto způsobem? Nesmíme zapomenout na to, že to bude něco stát: čas, materiál, uvolněného pracovníka. Čili zaměstnavatel musí cítit stimulaci. Jinak řečeno, stimulace bude zajištěna, když se jim vše, co do duálního systému vložili, vrátí v kvalitním pracovním výkonu mladého pracovníka. Podle názoru SPP je stejně tak důležitá otázka financování duálního systému. Řešit ji daňovým zvýhodněním firem nebo změnou financování škol tak, že například část normativu na žáka bude vynaložena na náklady výrobní firmy, kde probíhá provozní praxe, to je již práce legislativců. A ještě jedna otázka: jak prakticky zapojit podniky do spolupráce ve výrobních praxích? Neměla by to být věc zase tak složitá. Každá firma má přece personalisty a svou personální politiku. Čili tam je základ plánování generační výměny pracovníků ve firmě. A k tomu jim dopomáhá projekt Age Management.

Age management je nejen o kvalitě výstupu před nástupem do praxe

„Age Management můžeme zjednodušeně definovat jako řízení s ohledem na věk, schopnosti a potenciál zaměstnanců tak, aby každý pracovník měl možnost svůj potenciál využít a nebyl znevýhodněn kvůli svému věku... Právě pracoviště bude v blízké budoucnosti prostorem nejdůležitějších změn a bude do značné míry určovat, jak se nám podaří zvládnout výzvy, které přichází se stárnoucími zaměstnanci. V souvislosti s demografickým vývojem v ČR se dá očekávat zvýšení počtu pracovníků cílové skupiny 50+ během cca 10–15 let. To, že se firmy naučí zaměstnávat starší pracovníky v souvislosti se stárnutím populace...“

... možná bude znít jako protimluv k záměru tohoto textu. Pouze zdánlivě, protože i když se zdá, že každá generace má jiné návyky, představy, flexibilitu, technické a komunikační

dovednosti a každá generace je ovlivňována konkrétními společenskými a nakonec i technickými podmínkami svého vývoje, může toto vědomí odtržením od reality napáchat obrovské škody. Nejen při propouštění pracovníků, kteří mají určité problémy zvládnout stupňující se pracovní nároky nebo vývoj ICT technologií, ale také při začleňování mladých absolventů do kolektivů.

„Řešením může být vzájemná mezigenerační spolupráce, možnost sdílení zkušeností, ale také předávání hodnot a kulturních vzorců ze starších pracovníků na ty mladší, ale také obráceně... Pracovní týmy, které jsou schopny vzájemné mezigenerační spolupráce, mohou pak plně využít výhody, které přinášejí pracovníci různého věku.“³

Z toho vyplývá, že projekt Age Management se netýká jen 55+, ale rovněž kvalitního uplatnění absolventů škol. Protože když absolvent nemá okamžitě po absolvování školy kvalitní uplatnění, ztrácí pracovní motivaci. Po dvou letech strávených docházkou na pracovní úřad již těžko hledá pracovní návyky. Prezident SPP Ing. Jan Sochůrek k tomu podotýká: *„Skloubení mladých absolventů a takzvané kategorie 55+ je obrovská práce majitelů firem a jejich personalistů. Mnohým se do toho nechce. Skloubit dravost, rychlost, kreativitu na jedné straně a zkušenost, loajalitu fachmanů, čili dát takový tým dohromady je práce složitá, ale výsledek bude nad očekávání příznivý. Ovšem není příliš příkladů firem, které se tímto zabývají. Existuje několik příkladů, je možno je spočítat na prstech jedné ruky.“*

Proč je vztah k ryzí polygrafii u mladé generace stále menší? Na příkladech poznámek žáků, které vznikly na provozních praxích, se situace nezdá tak katastrofální. Je možno touto cestou a jejím rozšířením částečně navodit určitou renezanci minulého statu quo? Možná, že existuje ještě jedna cesta. Rodiče, pedagogové a další autority by měli zdůrazňovat jednoduchou myšlenku, která by měla většině mladé generace znít jako srozumitelná výzva. Když nebudeš chtít pracovat, skončíš na pracáku. Když vystuduješ vysokou, kterou před tebou vystudovaly stovky jiných lidí, stane se totéž. Když nastoupíš do tiskárny, kde tě potřebují, a začneš od píky třeba v technologii, možná budeš vydělávat 30 000 Kč, tak si vyber.

Nejčerstvější informace hovoří o závěrech jednání sektorových rad v červnu 2014. Zde získala všeobecnou podporu myšlenka zavedení některých prvků duálního systému do praxe praktického vyučování odborných středních škol. Stejně tak podpořila tento směr, kterým by se mělo ubírat současné chápání praktického vyučování, i Hospodářská komora ČR.

Ale ještě je zde jiná věc. SPP registruje devastující vlivy na kvalitní vzdělávání polygrafie. Vedle poctivé snahy svazu a řady svazových škol změnit situaci na trhu práce v oborech polygrafie se v polygrafickém školství objevují devastující vlivy a plýtvání prostředky státu. Objevují se pokusy některých víceoborových škol, které ve snaze získat pro sebe zajímavé normativy na žáka zřizují studium polygrafie. Daří se takto získávat příděl finančních prostředků ve spolupráci s krajskými úřady. Přitom k tomu tyto školy nemají ani materiální, ani personální zázemí. Takto se na trhu práce zvětšují řady neuplatnitelných absolventů.

³ Zdroj: Mgr. Ilona Štorová, vedoucí projektu.

Na závěr této kapitoly zbývá poslední otázka, zda to vše, co zde bylo popsáno, projekt POSPOLU a jiné projekty zastaví pravidelný odliv absolventů všech oborů vzdělání polygrafických škol, kteří paradoxně „doplácejí“ na normativní způsob financování středních škol.

PRAKTICKÁ MATURITNÍ ZKOUŠKA

Žáci završují čtyřleté praktické vyučování odbornou prací v některém z oborů polygrafické výroby, předtiskové přípravy, tisku, dokončovacího zpracování tiskovin. Pro žáky je to poslední krok před vstupem do polygrafické praxe. Tato práce by měla být jejich vizitkou, přestupním lístkem, mostem ke vstupu do zaměstnání v polygrafické firmě. Je tomu skutečně tak? V mnoha případech žáci prokazují řadu praktických dovedností. V plánovaném období se dokáží velmi dobře soustředit na přípravu i vykonávání odborné praktické zkoušky. Je však udivující, že toto závěrečné prověření odborných dovedností nechává potenciální zaměstnavatele chladnými. Děje se to buď vinou školy, která málo inzeruje toto prověřování znalostí a posléze výsledky prací, na vině je i nezáměr zaměstnavatelů. Přitom toto ucelené „praktické cvičení“ nejlépe ukazuje, co v kterém z budoucích absolventů je. Jak touto cestou zapojit žáky do výběru vhodného sociálního partnera? Kompetence vedoucí k uplatnění na trhu práce předpokládá, že žák se naučí vhodně komunikovat s potenciálními zaměstnavateli, prezentovat svůj odborný potenciál a své profesní cíle.

39

Že chyba je na obou stranách sociálního partnerství, je nábíledni. Tato situace také do jisté míry vyvolává izolaci žáků (absolventů) od reálného pracovního prostředí. Pokusme se narysovat jednu z možných cest, jak situaci změnit, jak lépe vyhledávat vhodného sociálního partnera pro spolupráci se školou. Jak by si měl zaměstnavatel dobře ověřit, do jaké míry bude absolvent vyhovovat odborným kritériím firmy? Je to spolupráce na realizaci praktické maturitní zkoušky. Samotné vypracovávání praktického úkolu je dostatečným hodnotícím faktorem, dalším může být písemné zpracování. Z protokolu (viz dále) je dobře rozpoznatelné uchopení zadaného tématu praktického maturitního úkolu. Není jednoduché připravit žáka na reálné pracovní prostředí. Školní prostředí v průběhu praktické maturitní práce obtížně evokuje závažnost pracovního úkolu. Proto by bylo nanejvýš inspirující, aby byla tato práce realizována ve vybraném polygrafickém podniku, jehož výběr by například provedl sám žák. Zadání praktického maturitního úkolu by mohlo být věcí podniku po dohodě se žákem, podle jeho možností, odborných vědomostí a dovedností, samozřejmě v souvislosti se schopnostmi zvládat obsluhu potřebného zařízení k vypracování praktického úkolu. Vedení práce by mohlo být svěřeno odpovědnému pracovníkovi (patronovi). O hodnocení výsledku praktické maturitní práce by se měly podělit jak škola, tak podnik, kde byl úkol realizován.

V úvodu protokolu⁴ praktické maturitní práce by měl autor na základě zadání formulovat vlastní východiska, obsah a rozsah řešeného úkolu. Měl by charakterizovat zvolený pracovní postup, metody řešení a rovněž, o jaké poznatky z výuky (odbornou literaturu) se ve své práci opírá. V hlavní části autor podrobně popisuje postupy a výsledky vlastní práce,

⁴ Protokol o provedené praktické maturitní práce je dokument, který by měl být přesným záznamem průběhu zpracování praktického maturitního úkolu.

pozorování či výzkumu, provádí analýzy a hodnocení úkolu. Tak je možno velmi dobře prezentovat své vlastní zkušenosti a eventuálně návrhy řešení problémů. V závěru autor shrnuje získané poznatky, navrhuje další postup či řešení, sebekriticky srovnává záměr a dosažené výsledky. Naznačuje též možnosti praktického uplatnění výsledků práce.

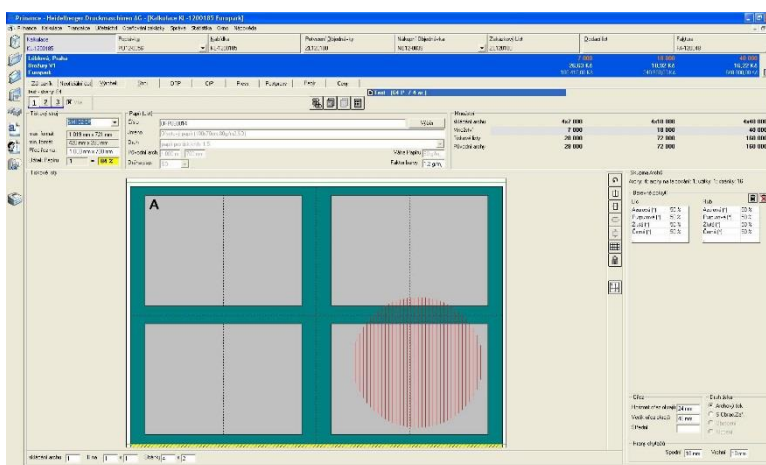

Obrázek 10 Praktická maturitní zkouška je v oboru management tiskové produkce vykonávána ve školní verzi polygrafického informačního systému. Autor: Vladimír Lukeš.

40

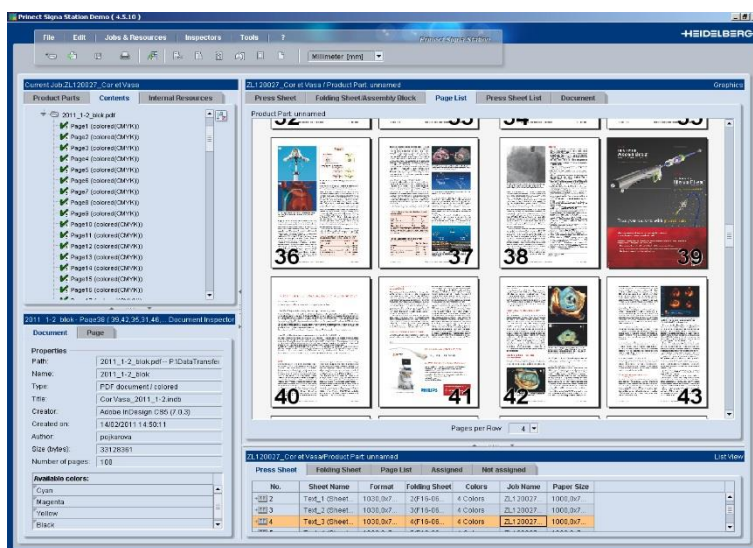
Příklad: Praktická maturitní zkouška z oboru management tiskové produkce

Zadání: Výpočet spotřeby materiálů, předkalkulace a výsledná kalkulace výroby periodického časopisu. Jsou prováděny tyto úkoly: a) Specifikace produktu a technologických zařízení, b) Manuální předkalkulace a výsledná kalkulace, c) Práce v elektronických programech Prinect Prinance firmy Heidelberg, elektronická archivová montáž v programu Prinect Sigma Station.

Obrázek 11 Software Prinect Prinance: technická a technologická příprava výroby. Určování formátu tiskového archu na základě výběru tiskového stroje. Autor: Vladimír Lukeš.

Obrázek 12 Software Prinect Signa Station je určen pro praktickou výuku elektronické archivové montáže. V softwaru Prinect Signa Station od firmy Heidelberg provádějí žáci elektronickou archivovou montáž. Uzavírá se cyklus prací praktické maturitní práce. Autor: Vladimír Lukeš.

PROVOZNÍ PRAXE

1 Podmínky pro provozní praxe

Stejně jako praktická cvičení jsou do tematického plánu zařazeny provozní praxe, čili je to povinná část výuky. Stejně jako v rámci praktických cvičení by si měli žáci ověřit a upevnit teoretické vědomosti a samostatnou činností rozvíjet odborné dovednosti.

Jak je známo, na střední polygrafické škole je organizován bezprostřední styk s praxí v polygrafickém podniku primárně formou tematických exkurzí, které navazují na aktuálně probírané téma odborného učiva. Jinou neméně důležitou formou je provozní praxe žáků. Styk se sociálními partnery školy nebo dalšími polygrafickými partnery probíhá tak, že žáci (podle typu školy, zpravidla ve 2. a 3. ročníku studijního období oboru Polygrafie) absolvují tuto část výuky. Po dobu dvou týdnů absolvují u polygrafických firem provozní praxi s pevnou pracovní dobou.

Výběr místa stáže je prováděn různě. Jako nejlepší se zdá být systém, kdy si žák sám vyhledá polygrafickou firmu, kde chce provozní praxi vykonat. Pokud má to štěstí, probíhá jeho provozní praxe kupříkladu ve firmě, která patří jeho rodičům či příbuzným nebo kde zmínění pracují. Zpravidla jsou takto zajištěny ty nejlepší podmínky průběhu provozní praxe. Z dlouhodobého hlediska je horší situace, kdy škola posílá své žáky k vybrané polygrafické firmě.

Co očekávat od provozní praxe? Na základě obsahového okruhu technologické procesy v polygrafii je to především prohloubení souboru vědomostí a dovedností z oblasti předtiskové přípravy, tisku a dokončujícího zpracování. Dále to znamená poskytnout žákům přímý kontakt s praktickým řešením digitálních postupů zpracování obrazu a textu, tiskovými technikami a jejich produkty a zpracováním tiskovin po tisku v komplexním přehledu, a to jak z pohledu technicko-technologického, tak organizačního, které jsou

obecně charakteristické, ale také individuální v každém polygrafickém podniku. Jsou výsledky provozní praxe skutečně takové?

2 Poznatky z provozních praxí

První hledisko je časové. Ukazuje se, že dvoutýdenní stáže jsou pro celkové začlenění žáka do praxe nedostatečné. Je velmi málo času na seznámení se s problematikou podniku, natož pro zařazení do praktických činností v konkrétním provozu. Potom se nám jeví tento způsob provozní praxe jako ztráta času. Pokud bychom srovnávali význam obou s tematickou několikahodinovou exkurzí v polygrafickém podniku, tak druhá je významem přínosnější.

Druhým hlediskem je samotný zájem žáků o provozní praxe. Nelze samozřejmě paušalizovat, ale zájem klesá. Motivovat žáka k vlastní aktivitě je stále složitější, na druhé straně ani „provozovatelé“ provozní praxe ve firmě příliš nepomohou. Často házejí žáky do jednoho pytle s nálepkou ignorant či flákač a neposuzují individuálně jedince – ať už z důvodu nezájmu, nebo z nedostatku času. Zapojení žáka do provozu je jistě složitá věc. Z velké většiny si žák nepřináší pracovní návyky ani ze základní školy, ani z kruhu rodiny. Jak to potom dopadá? Žáci často sedí v pracovní době v koutě a sledují provoz, nebo hůře – provádějí pomocné práce ve firmě, z nichž nejlepší je rovnání archů makulatury do stohu. Takoví žáci jsou v polygrafické firmě chápáni jako přítěž (není se co divit) a zpravidla se pouze vyplňují kolonky povinné účasti.

Existují i pozitivnější příklady (i když jsou v menšině, jsou o to více inspirativní), že žák provádí a odvádí pod odborným vedením skutečnou práci. Zaznamenat najednou v očích žáka přece jen určitý zápal, když líčí situaci, kdy byl ve skutečném provozu grafického oddělení pověřen prací na úpravě obrazu a zlomem skutečné zakázky v grafických programech nebo prováděním skutečné přípravy tiskového stroje před tiskem, to je nejvyšší odměna pro pedagoga, který myslí vážně přípravu žáků pro polygrafickou praxi.

Proto si prostudujme autentické a aktuální názory žáků druhého ročníku střední průmyslové školy v oboru vzdělání kategorie M Polygrafie na průběh a výsledky provozní praxe z června 2014:

Žákyně Leone: *„Provozní praxi jsem strávila v nepříliš velké tiskárně, která se ale svými zkušenostmi nijak nelišila od tiskáren o mnoho významnějších. Seznamovala jsem se s chodem tiskárny, s tiskovými stroji, řezačkami a dalšími důležitými prvky podniku. Mou hlavní pracovní náplní byly hlavně drobné práce, které jsem nemohla příliš zkazit. Nejdříve se jednalo například o balení předmětů do fólií nebo krabic. Celá moje praxe se v podstatě odehrávala v knihárně, takže podobných činností tu bylo mnoho. Z jedné strany mě práce v dvoutýdenním období bavila, ale z druhé strany musím uznat, že se nejedná o činnost, kterou bych chtěla v budoucnosti provozovat nebo se jí živit. Možná se příliš přeceňuji, ale řekla bych, že zatím jsem doma motivována k tomu, abych dosáhla vyšších cílů. Nechci tím říct, že by se jednalo o špatnou práci, ale zatím se zkrátka držím své dětské naivity, která mi říká, že práce by mě měla dlouhodobě bavit.“*

Žákyně Helena: *„Mojí praxi jsem prováděla na oddělení digitálního tisku, kam mimo praxe docházím už delší dobu pracovat. Součástí tohoto oddělení je kromě samotného digitálního tisku ještě malé oddělení plotter a flexotisk. Byla jsem na expedici, kde jsem balila zakázky – keramiku i textil, to už umím déle. Nově jsem si vyzkoušela výrobu prániček a bločků na*

oddělení plotter, ale pouze dokončující úpravy. Přáníčka jsem bigovala na ručním stroji a bločky jsem pak skládala dohromady. Z celé praxe mě nejvíce bavilo potiskování textilu, natiskla jsem si i vlastní mikinu. Ovšem nelíbilo se mi na pre-treatu, protože bylo vedro a já se musela pařit u žehličky. Kdyby byla zima, bylo by to fajn. Jen mě mrzí, že praxe tak rychle skončila. Bylo to mnohem lepší než ve škole, mohly by trvat alespoň měsíc.

Žák Tomáš: „První den po příchodu do firmy jsem byl ihned proškolen z BOZP a přiřadili mě k ofsetovému stroji MANN ROLAND 700. Zpočátku jsem pouze sledoval práci tiskaře a kladl dotazy. Další dny jsem už měl možnost obsluhovat tiskový stroj. Vydával jsem palety s archy, plnil barevníky barvou, čistil jsem ofsetové gumy a lakovací gumu a později jsem i vyměňoval tiskové desky. V druhém týdnu praxe jsem už téměř vše prováděl sám. Dokonce jsem měl možnost sám vytisknout zakázku na náklad 15 000 archů pro firmu Stabilo. V rámci praxe jsem měl možnost navštívit na jeden den předtiskovou přípravu a výrobu tiskových desek technologií CTP, která mě velmi zaujala. Praxi celkově hodnotím velmi pozitivně, zejména kladný přístup zaměstnanců a vedení podniku. Tato praxe mě přesvědčila o správnosti vybraní oboru. Podle mého by měla být praxe více než jen jednou za školní rok. Vidět věci v praxi, jak fungují, je nesmírně důležité.

Žák Jan: „Má souvislá provozní praxe probíhala tak, že jsem byl seznámen s historií a současností podniku. Dostal jsem základní informace o strojovém parku a byl jsem seznámen s popisem organizační struktury společnosti z hlediska výroby zakázky a stručným popisem informačního systému. Obsahuje všechny informace potřebné k výrobě zakázky a je kompatibilní pro všechny části výroby. V obchodním oddělení jsem se seznámil s tím, kde se provádí kalkulace zakázky na základě poptávky klienta, výběr z technologických možností na základě informace z technologie, zařazení zakázky do výroby. Byl jsem proveden oddělením rotačních tiskových strojů, seznámen s technologií ofsetového rotačního tisku. Tato praxe po celou dobu probíhala bez větších potíží a viděl jsem vše, co jsem vidět chtěl a co mi bylo naplánováno. Zaměstnanci v podniku občas dávali najevo, že jsme velkou přítěží pro průběh výroby a jejich čas.“

Žákyně Nikola: „Já jsem absolvovala praxi v polygrafické firmě s tiskem a dokončovací výrobou. Prošla jsem celou tiskárnou a celým průběhem vytvoření zakázky. Od přijetí zakázky až po vytištění a balení. Ve firmě jsem byla velmi ráda. Zaměstnanci byli moc milí a zábavní. Obdivuji je, protože ty dva týdny, co jsem tam byla, měli moc práce, a i tak byli optimističtí. Ve firmě vládla moc příjemná atmosféra.“

Žákyně Aneta: „Moje provozní praxe probíhala v grafickém studiu. Začala u majitele společnosti seznámením s celou firmou. Trávila jsem čas ve společnosti šéfa během jeho pracovního dne. Byla jsem uvedena do přijímání zakázek, požadavků jednotlivých zákazníků, do kalkulace zakázek, komunikace se zákazníky a promýšlení, jak zakázku dodělat na termín. Dále jsem dostala za úkol vymyslet a pokusit se na počítači vytvořit vhodná loga pro zákazníka. Šlo o pána, který se věnuje fotografování, a tak na základě této informace jsem se rozhodla, že nepoužiji jen název, ale že zakomponuji do loga i fotoaparát či samotný objektiv. Vytvořila jsem 7 návrhů log a poté jsem konzultovala se šéfem, jaké vypadá nejlépe, případně mi byly vysvětleny chyby. Konzultovala jsem se zákazníkem jeho představu, nakonec jsme se domluvili a vytvořila jsem vyhovující logo. Mé zhodnocení praxe je, že to mělo přínos jak pro mě, tak pro mého šéfa, a to ve výměně nových informací, se kterými jsme se oba naučili pracovat. Zjistila jsem, jak těžká je komunikace se

zákazníkem, vyhovět mu ve všech požadavcích, a to hlavně ohledně ceny zakázky. Dále jsem poznala, jak těžké je vést firmu. Prošla jsem si celým průběhem zakázky v polygrafii a myslím, že ačkoliv knihy upadají a nahrazují se čtečkami, tak polygrafie bude mít i nadále budoucnost.“

Žákyně Denisa: „S provozní praxí jsem velice spokojena, i když jsem měla ze začátku strach z toho, že hodně věcem nebudu rozumět a že budu každý den dělat totéž. Ale přitom to byl úplný opak. Nejen že jsem mohla vidět, jak se pracuje v grafickém studiu, ale také jsem poznala, jak to chodí v tiskárnách a jaké různé věci se mohou v tiskárnách a grafických studiích dělat, například lepení aut. Byla jsem velmi spokojena s prací a také s lidmi, se kterými jsem pracovala. Díky těmto praxím jsem se naučila dost nových věcí. Například jsem se naučila pracovat s kolektivem, komunikovat a být v některých věcech dost trpělivá. A do budoucna vím, že by mě tato práce velmi bavila, a hlavně vím, co od této práce čekat a jak to tam chodí.“

Mohli bychom citovat ještě další poznatky žáků z průběhu provozní praxe. Víceméně se opakují celkem stejné poznatky a názory jako na vybraných vzorcích těchto respondentů. Shrnuto, co z nich vyplývá v letošním roce? Situace se rozhodně zlepšila. Cítíme v názorech žáků zájem, snahu se zapojit do praktických činností, cítíme radost z praktických činností, a tudíž zcela zřejmý zájem o polygrafický obor. Přejme si, aby měla tato pozitivní zpráva setrvalý stav i účinek pro polygrafii. Tento stav by mohla ještě více zlepšit souvislejší a cílevědomější varianta duálního (kooperativního) modelu praktického vyučování. Jako negativum zaznělo v několika zprávách konstatování, že v některých podnicích přetrvává nezáměr realizovat provozní praxe nebo neschopnost je správně organizovat tak, aby žáci nebyli v podniku přítěží, ale – jak zaznělo v kladných hodnoceních – měli naopak pocit, že jsou posilou.

Třetí hledisko je nadčasové. Je jím návrh modifikace „duálního (kooperativního) vzdělávacího systému“, který by vhodně doplnil teoretické i praktické vyučování žáků ve škole. To je předmětem úvahy následující kapitoly.

NÁVRH DUÁLNÍHO SYSTÉMU PRO STŘEDNÍ ŠKOLY OBORU 34-41-M/01 POLYGRAFIE

„Klasický duální systém je zaveden v německy mluvících zemích, Německu, Rakousku, Švýcarsku. Jeho základním rysem je skutečnost, že žák má dvojí status. Ve škole je žákem a s podnikem má uzavřenou zaměstnaneckou smlouvu. Podle ní se žák zavazuje, že po vyučení do podniku nastoupí, a naopak podnik se zavazuje, že mu zajistí pracovní místo (často již v průběhu přípravy specifikované)...“

Doposud se hovoří o *duálním* vzdělávacím systému pouze v souvislosti s výukou oborů vzdělání kategorie L a H. Návrh jiného *kooperativního* modelu odborného vzdělávání má své kořeny v tomto projektu. Model obecně řečeno kopíruje do jisté míry duální systém při realizaci odborné praxe žáků v reálném pracovním prostředí. Tento model je výsledkem diskuzí mezi sociálními partnery s cílem vyhovět požadavkům šk

ol a zaměstnavatelů, přispět k rozvoji odborného vzdělávání. Znamená to návrat k již před mnoha lety prověřenému systému odborného vzdělávání, který v zahraničí má tradici

i pokračování zakotvené v zákonech. U nás byla na mnoho let přerušena kontinuita, hledáme nyní pracně návaznosti jak na minulost, tak na zkušenosti v zahraničí.

„Česká republika je oproti zemím s duálním systémem zemí s tradičně vysokým podílem vzdělávací složky ve vztahu k praktickému vyučování. Kooperativní model odborného vzdělávání proto vychází z reálných podmínek v ČR a od duálního systému německého typu se liší v oblasti legislativní, finanční a ve statusu žáka...“⁵

Cíl je jasný. Zastavit úpadek vzdělávání řemeslných oborů v českých zemích. Doposud se také jeví myšlenka zavést něco podobného v podmínkách středního odborného vzdělávání jako kacířská a nenachází příliš zastánců. Proč? Z důvodu konzervativního přístupu ke střednímu odbornému vzdělávání nebo z důvodu nepřekonatelných legislativních bariér? Toto jsou ovšem otázky pro jinou a rozsáhlejší diskuzi.

Zaměříme se na jiný podstatný problém. Je jím výše zmíněné uplatnění absolventů středních polygrafických škol. Doposud to vypadá tak, že absolventi plní statistiky na úřadech práce. Čili potom nezbyvá než přijmout obecně platný současný výklad převážné většiny obyvatelstva: s maturitním vysvědčením z jakéhokoli oboru vzdělání žák nutně míří na vysokou školu (byť odmaturoval s jakýmkoliv prospěchem a s mizivými studijními předpoklady a studijní pílí). Kdo ještě čte přívlastek „průmyslová“ z názvu škol nebo používá označení obvyklého povolání dřívější doby „průmyslovák“? Pokud tento absolvent střední odborné polygrafické školy nepřechází studovat na vysokou školu se zaměřením, které odpovídá polygrafickému oboru, odchází většinou definitivně mimo obor. Přestalo se téměř uvažovat o tom, že by žák, který získal maturitní vysvědčení a status úplného středoškolského vzdělání, mohl vykonávat povolání například v rámci středního managementu polygrafických podniků. Čili do těchto míst nenastupují a upřímně řečeno, ani je tam nikdo nečeká. Z druhé strany slyšíme hlasy polygrafických firem, že mají nouzi o lidi, kteří ovládají kalkulace, technologie, řídí polygrafickou výrobu z pozic mistrů nebo vedoucí cechů. Kde by se to ale měli naučit jinde než na střední škole? Tak to bývalo dříve. Proč to nejde nyní?

Bohužel často slyšíme z úst majitelů polygrafických firem hanlivé charakteristiky, jimiž označují čerstvého absolventa střední odborné školy, který nedopatřením zamířil do prvního zaměstnání: „Koho jste nám to sem poslali!“ nebo „Ten je pro praxi nepoužitelný“ nebo mírněji „Musíme ho více než rok rekvalifikovat“. Takový absolvent často tento tlak psychicky nevydrží a brzy z místa odchází. Kde jsou kořeny tohoto stavu? Jednoznačně v nedostatečné praxi. To vše bylo již popsáno v předcházejících kapitolách, stejně jako návrhy řešení.

Ten patrně málo obvyklý návrh zní: zavedme pro středoškoláky polygrafického oboru nějaký alternativní model duálního (kooperativního) modelu odborného vzdělávání. Nepřísluší tomuto textu, aby řešil legislativní, strategický nebo finanční problém tohoto řešení. Avšak podívejme se na návrh z pohledu všech sociálních partnerů. 1) Škola by získala oporu v praktickém odborném vyučování, oporu a pomoc firem a jejich odborníků. (Řady odborných učitelů jsou již velmi prořídle.) 2) Současné pojetí středního polygrafického školství nemůže v žádném případě ani hodinovými dotacemi, ani vybavením obsáhnout obor, který se stále rychleji rozšiřuje. V budoucnosti nastane nutnost oborové

⁵ Zdroj: pospolu.info@nuv.cz

specializace, jinak nebudou ze střední polygrafické školy odcházet již ani „polotovary“.

3) Zaměstnavatelé získají potenciální mladé kádry a jistotu, že nekupují „zajíce v pytli“.

4) Žáci získají perspektivu zaměstnání již během studia. V dobách, kdy se bude zvedat populační křivka, nastane větší konkurence při vstupech na vysoké školy (snad opět s přísnými přijímacími zkouškami).

5) Polygrafie a s ní celá společnost bude opět vzkvétat.

Nahrazení provozních praxí návratem a modifikací k takzvanému „duálnímu systému“, to by byla určitě průlomová změna v rámci chápání středoškolského odborného studia. Nicméně vedle zásadních změn v RVP a návazně v ŠVP, které by jistě ku prospěchu žáků řešila asociace středních škol, by zajišťování praktického vyučování v polygrafických firmách přinášelo výhody:

- mnohem větší přiblížení žáků praxi realizací praktického vyučování na nejmodernější technice a technologii pod odborným vedením odborníků z praxe;
- motivace pro žáky i firmy, které mohou takto připravovat své budoucí mladé kádry;
- nastane zdravé konkurenční prostředí středních škol v rámci výběru žáků ze strany firem pro praktická cvičení, potažmo potenciální spolupráci.

A také určité nevýhody:

- firmy a zodpovědní pracovníci by se museli seznámit s odbornými kompetencemi, které je nutno řešit v rámci praktických cvičení středoškoláků, a také vytvořit podmínky pro hodnocení žáků v praktických cvičeních;
- jak a kdo bude praktické vyučování žáků středních škol financovat.

46

To vše summa summarum znamená pochopitelně větší zátěž pro všechny. Střední odborná škola musí vytvořit návaznost pro takovéto podmínky praxe. Veškeré poznatky z teoretického vyučování by musely být shrnuty v plánu praktického cvičení ve firmě. Tento plán by musel být flexibilně přizpůsobován konkrétním podmínkám.

Polygrafické firmy se musí připravit časově, prostorově, materiálně i personálně na praktické vyučování žáků středních škol.

Konkrétně: Aby dobře fungovala modifikace duálního (kooperativního) systému pro středoškoláky, měly by být vytvořeny bloky praktického vyučování grafické úpravy tiskovin, tisku a dokončovacího zpracování tiskovin. V provozech polygrafických firem by si žáci osvojili pracovní návyky grafiků, tiskařů, knihařů. Kvalifikované by se tak připravovali na budoucí praxi mistra (vedoucího) provozu (dílny, cechu...). Logicky z toho vyplývá stará známá pravda: nemohu dobře řídit výrobu, když sám neovládám, co řídím. Středoškolské studium předpokládá v profilu absolventa především znalosti a dovednosti v oboru managementu tiskové produkce: v oblastech technické, technologické, plánovací přípravě tiskovin. Předpokládají se rovněž dovednosti v obchodním řešení zakázek: v řešení poptávky a nabídky, předkalkulace a výsledné kalkulace, schopnost jednání se zákazníkem, ale také příjem tiskových dat, řešení objednávky, smlouvy o dílo a další. Zaměstnavatelé by získali pracovníky středního managementu, kteří podle současných poznatků ve firmách chybějí.

Obrovskou výhodou této koncepce je práce žáků s technickým vybavením během praktického vyučování ve firmách. Jakákoliv střední škola patrně nikdy (za současných, ani budoucích podmínek financování) nedosáhne na standardní vybavení polygrafické firmy,

keré je průběžně modernizováno. Na druhé straně se mohou objevit jistá úskalí, které je nutno předem vyřešit. Praktické vyučování ve firmách musí být pokryto personálně. Vedle odborných předpokladů odborného vedení budou vyžadovány i tradiční pedagogické předpoklady a dovednost způsobit hodnotit (evaluat) výkony žáků.

Návrh duálního (kooperativního) systému musí vycházet rovněž z poznání, že polygrafický průmysl současnosti, ve vší složitosti a neutuchajícím dynamickém vývoji, je i pro zkušeného odborníka těžko postižitelný v plné šíři technických i technologických poznatků. Trendem je specializace v jednotlivých polygrafických oborech. ŠVP středních polygrafických škol si nechávají otevřená dvířka pro postižení této šíře a složitosti v kapitolách, které jsou různě nazývány, ale cíl je jednotný – alespoň přibližně postihnout novinky moderní polygrafie... Popravdě čtyřleté středoškolské studium nemůže v žádném případě postihnout všechny technické a technologické výrobní procesy v polygrafii a obalové technice a k tomu ještě držet krok s etapami jejich vývoje. Proto by bylo dobré podívat se na obor vzdělání na střední škole, který dnes nazýváme všeobecnou polygrafií, jako na studium všeobecných, ale pouze základních polygrafických vědomostí a dovedností. K tomu by se hodil spíše název všeobíjající.

Žáci prvního ročníku střední školy by mohli získávat po určité době u zaměstnavatelů ve firmách během vyučovacích bloků teoretické a praktické základy polygrafických řemesel. Ve druhém ročníku by se mohli již věnovat více praktickému seznamování s problematikou firemního zaměření, zakázkovou náplní a základy výrobních operací. I když se samozřejmě v nižších ročnících studia jedná o vstup do oboru, je zde prostor seznámit se, pod vedením odborníka, s praktickým prováděním základních úkonů. Touto nenásilnou formou současně žákům umožníme získat další klíčovou kompetenci: naučit se zodpovědně rozhodovat o své budoucí profesní a vzdělávací dráze.

Ve třetím a čtvrtém ročníku by mohlo v rámci vyučovacích bloků začít, podle možností, třísemestrální praktické vyučování ve firmě (celý třetí a polovina čtvrtého ročníku). Jednalo by se o skutečnou práci s větším podílem samostatnosti, ale stále pod vedením odborných patronů na reálných zakázkách, kde by žáci získávali kvalifikované dovednosti ve všech oblastech polygrafické výroby a zakázkovém managementu. Souběžně se tak opět dostáváme ke klíčovým kompetencím ve výchově a vzdělávání mladých lidí: umět získávat a vyhodnocovat informace o pracovních i vzdělávacích příležitostech nebo rozumět podstatě a principům podnikání, mít představu o právních, ekonomických, administrativních, osobnostních a etických aspektech soukromého podnikání a dokázat vyhledávat a posuzovat podnikatelské příležitosti v souladu s realitou tržního prostředí, svými předpoklady a dalšími možnostmi.

SLOVO ZÁVĚREM

Na závěr ocitujeme část rozhovoru s viceprezidentem Hospodářské komory ČR Zdeňkem Somrem, pod jehož působnost spadá vzdělávání, v článku Vlastimila Poliačika: „Populační propad nás může zahubit“. Z hlediska technických kádrů jsme podle jeho názoru u nás na pokraji katastrofy. „Je neuvěřitelné, jak se tato situace ignoruje,“ říká v rozhovoru. Na to, že si firmy poměrně dost stěžují na nedostatek učňovského kádra, reagoval takto:

„Spjatost škol s praxí je problematická. Ztrácíme tak drahocenná léta. Učeň se vyučí, ve škole sice prošel dílnami, ale nastoupí do firmy, ve které nikdy nebyl, a k technologii, kterou nikdy neviděl. Takže se musí znovu učit, někdy i rok, a k tomu musí mít dohled, instruktora, kterého firma vlastně takto zbytečně blokuje. Například v Německu díky takzvanému duálnímu systému nastupuje po ukončení učení do firmy v podstatě hotový odborník. A to proto, že ve druhém, ale hlavně ve třetím ročníku mu probíhá praxe ve společnosti, do které nakonec nastoupí. Stává se tak téměř okamžitě plnohodnotným zaměstnancem včetně pracovních návyků.

Pro přiblížení duálního systému: „Duální systém znamená, že žák má dva vztahy. Jeden s firmou a druhý se školou. Zjednodušeně řečeno – přijímací řízení provádí firma a ona si vybere, koho vyučit, a škola pak sdělí, že tyto vybrané má všeobecně vzdělat. Rodiče podepisují smlouvu s firmou o vyučení dítěte. Důležité je, že se o praxi již stará firma, ne škola.“⁶

Vše podstatné, co zaznělo v rozhovoru, se samozřejmě týká především problematiky učňovské mládeže v naší praxi žáků středních odborných škol, přesně řečeno oborů vzdělání s označením kategorie L a H. Stále však zůstává otázka nad tím, co by se stalo, kdybychom tuto problematiku rozšířili rovněž k oborům kategorie M. Zkazilo by se něco? Rozhodně ne. Polygrafická firma si musí vychovávat svůj střední (technicko-technologický management) stejně složitě, snad možná ještě složitěji než řemeslné kádry.

Nezbývá než věřit ve snahu o vítězství zdravého pragmatismu při uvažování o absolventech všech druhů středních škol polygrafie, pragmatismu prospěšného pro všechny zúčastněné subjekty vzdělávacího procesu: žáky, jejich školy a jejich budoucí zaměstnavatele. Rozhodně není málo to, co bylo například v rámci společné přípravy odborných kompetencí současných ŠVP středních škol vykonáno ve spolupráci se sociálními partnery. Neustálé hledání cest, jak dosáhnout ideálního naplnění a vyváženosti mezi teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi, je složitý proces. Na straně druhé nás čeká mnoho další práce, kterou je nutno vykonat, aby byli absolventi v praxi polygrafických firem podle jejich kritérií „použitelní“.

⁶ Zdroj: Zpravodaj, 2011, č. 1, s. 11–12.